BILTEK-IV

4. INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON CURRENT DEVELOPMENTS IN SCIENCE, TECHNOLOGY AND SOCIAL SCIENCES

April 12-13, 2021 / Gaziantep, Turkey

THE BOOK OF FULL TEXTS

Editors
Prof. Dr. Nihat ŞİMŞEK
Dr. Mehmet Emin KALGI

ISBN: 978-605-74616-5-0
by IKSAD GLOBAL Publishing House

BILTEK-IV

4. INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON CURRENT DEVELOPMENTS IN SCIENCE, TECHNOLOGY AND SOCIAL SCIENCES

April 12-13, 2021 / Gaziantep, Turkey

THE BOOK OF FULL TEXTS

EDITORS

Prof. Dr. Nihat ŞİMŞEK

Dr. Mehmet Emin KALGI

All rights of this book belong to IKSAD GLOBAL Publishing House

Authors are responsible both ethically and jurisdically

IKSAD GLOBAL Publications - 2021©

Issued: 20.04.2021

ISBN: 978-605-74616-5-0

SYMPOSIUM ID

SYMPOSIUM TITLE

BILTEK-IV
4. INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON CURRENT DEVELOPMENTS IN SCIENCE, TECHNOLOGY AND SOCIAL SCIENCES

DATE and PLACE

12-13 April 2021 / Gaziantep, Turkey
Virtual Conference

ORGANIZATION

IKSAD- INSTITUTE OF ECONOMIC DEVLOPMENT AND SOCIAL RESEARCHES
GAZIANTEP UNIVERSITY

ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Dr. Nihat ŞİMŞEK
Chairman of the Organizing Committee
Prof. Dr. Osman ERKMEN
Gaziantep University
Assoc. Prof. Dr. Hasan ÇİFTÇİ
Harran University
Assoc. Prof. Dr. Bulent ALAGÖZ
Gaziantep University
Assoc. Prof. Dr. Bulent DÖŞ
Gaziantep University
Assoc. Prof. Dr. Cem KOŞAR
Gaziantep University
Assoc. Prof. Dr. Fatih BOZBAYINDIR
Gaziantep University
Assoc. Prof. Dr. Mehmet YILMAZ
Gaziantep University
Assoc. Prof. Dr. Recep KAHRAMANOĞLU
Gaziantep University
Assoc. Prof. Dr. Servet ÜZTEMUR
Gaziantep University
Assoc. Prof. Dr. Ahmet İhsan KAYA
Gaziantep University
Assoc. Prof. Dr. Tahir GÜR
Gaziantep University
Assist. Prof. Dr. Aslı KARTOL
Gaziantep University
Assist. Prof. Dr. Bayram BOZKURT
Gaziantep University
Assist. Prof. Dr. Cafer ÇARKIT
Gaziantep University

Assist. Prof. Dr. Cevahir DOĞANAY GÜN
Gaziantep University
Assist. Prof. Dr. Emrullah AKCAN
Gaziantep University
Assist. Prof. Dr. Hasan KURNAZ, Ph.D
Gaziantep University
Assist. Prof. Dr. Mehmet ÖZENÇ, Ph.D
Gaziantep University
Assist. Prof. Dr. Mevlüt KARA
Gaziantep University
Assist. Prof. Dr. Mustafa Murat ÇAY, Ph.D
Gaziantep University
Assist. Prof. Dr. Nida PALAMUT KOŞAR
Gaziantep University
Assist. Prof. Dr. Sümeyye AYDIN GÜRLER
Gaziantep University
Lect. Dr. Orhan KAPLAN
Gaziantep University
Elvan CAFEROV
Azerbaijan State Pedagogical University
Dr. Mehmet Emin KALGI
Coordinator

NUMBER of ACCEPTED PAPERS-125
NUMBER of REJECTED PAPERS-18

PARTICIPANTS COUNTRIES
Turkey-113, Azerbaijan-4, India-1, Lebanon-1, Algeria-2, Nigeria-1, Morocco-1, Iraq-1

**Double blinded evaluation process*

SCIENTIFIC COMMITTEE BOARD

Prof. Dr. Anatoliy LOGINOV
Ukraine Shevchenko National University of Lugan
Prof. Dr. Hacer HUSEYNOVA
Azerbaijan State Pedagogical University
Prof. Dr. Sarash KONYRBAEVA
Kazakh State Girls' Pedagogical University
Prof. Dr. Ahmet Kaya
Kahramanmaras Sutcu Imam University
Prof. Dr. Ali BOZKURT
Gaziantep University
Prof. Dr. Duran AYDINÖZÜ
Kastamonu University
Prof. Dr. Erkan DİNÇ
Usak University
Prof. Dr. Habib ÖZKAN
Gaziantep University
Prof. Dr. İsmail ARSLANTAŞ
Mersin University
Prof. Dr. Ali BILGILI
Ankara University
Assoc. Prof. Dr. Ahmet İhsan KAYA
Gaziantep University
Assoc. Prof. Dr. Dinara FARDEEVA
Russian Academy of Sciences
Assoc. Prof. Dr. Gunay Abdiyeva ALİYEVA
Azerbaijan Ministry of State of Emergency
Assoc. Prof. Dr. Mahmut DÜNDAR
Van Yüzüncüyıl University
Assoc. Prof. Dr. Dr. Cengiz Ozmen
Kahramanmaras Sutcu Imam University
Assoc. Prof. Dr. Emine Gul Ozenc
Nigde Omer Halisdemir University
Assoc. Prof. Dr. Ismail Hakan AKGUN
Adiyaman University
Assoc. Prof. Dr. Mehmet MUAT
Gaziantep University
Assoc. Prof. Dr. Murat ESKİL
Aksaray University
Assoc. Prof. Dr. Mustafa ERCENGİZ
Ağrı İbrahim Çeçen University
Assoc. Prof. Dr. Ökkeş KESICI
Burdur Mehmet Akif Ersoy University
Assoc. Prof. Dr. Rasim TÖSTEN
Siirt University
Assoc. Prof. Dr. Pelin Özkartepe
Gaziantep University
Assoc. Prof. Dr. Pınar Gül
Atatürk University
Assoc. Prof. Dr. Şeyda Gül
Atatürk University
Assoc. Prof. Dr. Ömür Munzur
Başkent University
Assoc. Prof. Dr. Hakan AYDIN
Ataturk University

Assoc. Prof. Dr. Aysel Güven
Baskent University
Assoc. Prof. Dr.Mehtap KAVURMACI
Ataturk Unıversıty
Assoc. Prof. Dr.Emin ŞENGÜL
Ataturk Unıversıty
Assist. Prof. Dr. Ömer ERDİMEZ
Adıyaman University
Assist. Prof. Dr. Ahmet ONAY
Eskisehir Technical University
Dr. Sadiye KAYAARSLAN
Kirikkale University
Dr. C.VIJAI
Institute of Higher Education and Research, Department of Commerce
Dr. Mehmet Emin KALGI
Cukurova University
Dr. Sedat EROL
Adiyaman University
Dr. Bauyrzhan BOTAKARAYEV
H. Ahmet Yesevi International Kazakh-Turkish University

BILTEK

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON CURRENT DEVELOPMENTS IN SCIENCE, TECHNOLOGY AND SOCIAL SCIENCES-IV

CONFERENCE PROGRAM

April 12-13, 2021

Gaziantep University, Nizip Faculty of Education

Meeting ID: 894 2729 5999
Password: 130421

Önemli, Dikkatle Okuyunuz Lütfen

- Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- Online sunum yapabilmek için **https://zoom.us/join** sitesi üzerinden giriş yaparak "Meeting ID or Personal Link Name" yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- Uygulama tablet, telefon ve PC'lerde çalışıyor.
- Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 5 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler- TEKNİK BİLGİLER

- Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
- Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
- Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to attend a meeting online, login via **https://zoom.us/join** site, enter ID "Meeting ID or Personal Link Name" and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- The participant must be connected to the session 5 minutes before the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.
- Before your login to Zoom please indicate your name surname, session number and hall number,
  exp. H-1, Nihat ŞİMŞEK

-OPENING CERAMONY-

DATE: 13.04.2021
TIME: 09:15-10:00

Mustafa Latif EMEK
Chairman of the Institute of Economic Development and Social Researches (IKSAD)

~

Prof. Dr. Nihat ŞİMŞEK
Chairman of the Organizing Committee
Gaziantep University

~

Prof. Dr. Asım YAPICI
Invited Speaker
"THE NEW HUMAN BEING IN A POSTMODERN WORLD"
Ankara Social Sciences University

~

Assoc. Prof. Dr. Ökkeş KESİCİ
Invited Speaker
"SCIENTIFIC PREDICTIONS ABOUT NEGATIVE EFFECTS OF GLOBAL WARMING ONG ON TURKEY'S CLIMATE"
Burdur Mehmet Akif Ersoy University

Date: 13.04.2021
Time: 10:00-12:30
Session: 1
Hall: 1

MODERATOR: Prof. Dr. Nihat ŞİMŞEK

Authors	Affiliation	Presentation title
Feyza BAŞARAN **Assoc. Prof. Dr. Ömer Faruk VURAL** **Assist. Prof. Dr. Mehmet BAŞARAN** **Assoc. Prof. Dr. Zeynep DEMİRTAŞ**	Sakarya University Sakarya University Gaziantep University Sakarya University	TEACHERS 'VIEWS ABOUT THE USE OF TECHNOLOGY AND THE FLIPPED CLASSROOM IN EDUCATION
Dr. Yahya AKYOL **Prof. Dr. Baykal BİÇER**	Teacher in the Ministry of National Education Dumlupınar University	ANALYSING THE SECONDARY SCHOOL 5TH GRADE SOCIAL STUDIES COURSEBOOK IN TERMS OF FINANCIAL LITERACY SKILL
Assist. Prof. Dr. Cafer ÇARKIT	Gaziantep University	INVESTIGATION OF CHARACTER EDUCATION SET WITH TALES IN THE CONTEXT OF VALUES EDUCATION AND USING OF LANGUAGE
Assist. Prof. Dr. Cafer ÇARKIT **Ayşen ÇOHANTİMUR**	Gaziantep University Gaziantep University	EXAMINATION OF 6TH GRADE TURKISH TEXTBOOK TEXT IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES
Mustafa GÜRLER	Fatma Alkan Primary School	TEACHER OPINIONS ABOUT DISTANCE EDUCATION DURING THE COVID-19 PANDEMIC PROCESS IN PRIMARY SCHOOLS
Mustafa GÜRLER	Fatma Alkan Primary School	TEACHER OPINIONS ON EFFECTIVE AND EFFICIENT DISTANCE EDUCATION
Assoc. Prof. Dr. Servet ÜZTEMUR **Assoc. Prof. Dr. İlker DERE** **Assist. Prof. Dr. Görkem AVCI** **Assist. Prof. Dr. Mustafa Murat ÇAY**	Gaziantep University Necmettin Erbakan University Bartın University Gaziantep University	EXAMINATION OF CURRENT ISSUES IN THE TEACHING OF HISTORICAL SUBJECTS IN SOCIAL STUDIES COURSES
Prof. Dr. Nihat ŞİMŞEK **Uğur BASTIK** **Fahriye PARLAK BASTIK**	Gaziantep University Teacher in the Ministry of National Education Teacher in the Ministry of National Education	REVIEW OF TEACHER OPINIONS ABOUT DISTANCE EDUCATION
Prof. Dr. Nihat ŞİMŞEK **Fahriye PARLAK BASTIK** **Uğur BASTIK**	Gaziantep University Teacher in the Ministry of National Education Teacher in the Ministry of National Education	DISTRIBUTION OF LGS EXAM AVERAGES BY YEARS

Date: 13.04.2021
Time: 10:00-12:30
Session: 1
Hall: 2

MODERATOR: Assist. Prof. Dr. Leyla POLAT KÖSE

Authors	Affiliation	Presentation title
Dr. Mirna FAWAZ	Beirut Arab University	LEBANESE NURSING STUDENTS' PERCEPTIONS REGARDING USE OF CONCEPT MAPPING
Assist. Prof. K.R.Padma **K.R.Don**	Sri Padmavati Mahila Visva Vidyalayam (Women's) University Saveetha University	ARTIFICIAL INTELLIGENCE IMPLEMENTATION IN HEALTH CARE DIAGNOSTICS: A MINI REVIEW
Waffa Bouafia **Ghecham Abdelmoudjib**	University of Batna University of Batna	IN-VITRO EVALUATION OF A-AMYLASE AND PANCREATIC LIPASE INHIBITORY ACTIVITIES OF THE MEDICINAL PLANT EPHEDRA ALTISSIMA DESF
Ghecham Abdelmoudjib **Waffa Bouafia**	University of Batna University of Batna	5-AZA-2'-DEOXYCYTIDINE, EPIGENETIC MODIFIER, DIFFERENTIALLY REDUCES VIABILITY, IN NON-METASTATIC (CACO2) AND METASTATIC (LOVO) COLON CANCER CELLS
Rahmi CANBAR **Öznur TUFAN**	Selcuk University Selcuk University	CADMIUM TOXICITY
Rahmi CANBAR **Muhittin USLU** **Öznur TUFAN** **Enver YAZAR**	Selcuk University Selcuk University Selcuk University Selcuk University	DETERMINATION WITH IN-OVO MODEL OF EMBRYOTOXIC DOSE LIMIT OF DETOMIDINE
Dr. Kürşat YEMEZ **Dr. Ahmet Burak ÇİFTÇİ**	SBÜ.Samsun Training and Research Hospital SBÜ.Samsun Training and Research Hospital	BILIARY TRACT INJURIES; TWO YEARS OF SINGLE-CENTER EXPERIENCE
Mehtap KARA **Ezgi ÖZTAŞ**	Istanbul University Istanbul University	EFFECTS OF BINARY MIXTURES OF ACETAMIPRID, α-CYPERMETHRIN, CARBOFURAN AND CARBENDAZIM ON CELLULAR VIABILITY IN HUMAN EMBRYONIC KIDNEY (HEK-293) CELLS
Assist. Prof. Dr. Leyla POLAT KÖSE	Beykent University	DETERMİNATION AND EVALUATION OF ANTICHOLINERGIC EFFECTS OF CORN SILK (ZEA MAYS L.) EXTRACTS
Dr. Mevhibe TERKURAN	Osmaniye Korkut Ata University	EFFECTS OF FOOD IRRADIATION TECHNIQUE ON FOODBORNE PATHOGENIC VIRUSES

Date: 13.04.2021
Time: 10:00-12:30
Session: 1
Hall: 3

MODERATOR: Assoc. Prof. Dr. Aysel GÜVEN

Authors	Affiliation	Presentation title
Kaloyan Mihalev Assist. Prof. Sylvia Stamova Assist. Prof. Dr. Nadya Agova Asoc. Prof. Svetlana Georgieva	Medical University Medical University Medical University Medical University	REVIEW OF PHARMACOLOGICAL ACTIVITIES OF SOME INDOLAMINES
Kaloyan Mihalev Assist. Prof. Sylvia Stamova Assist. Prof. Dr. Nadya Agova Asoc. Prof. Svetlana Georgieva	Medical University Medical University Medical University Medical University	THE BIOLOGICAL ROLE OF FLAVONOIDS
Emmanuel LAMPTEY	Pan African University	MANAGING THE BEHAVIOUR OF PEOPLE WHO DISREGARD COVID-19 SAFETY PREVENTIVE MEASURES
Assoc. Prof. Dr. Aysel GÜVEN Assoc. Prof. Dr. Hacı Ahmet DEVECİ Assist. Prof. Dr. Aysun DOĞAN	Baskent University Gaziantep University Baskent University	SUCCESS FOCUSED MOTIVATION LEVELS OF GAZIANTEP UNIVERSITY VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS
Assoc. Prof. Dr. Aysel GÜVEN Assoc. Prof. Dr. Hacı Ahmet DEVECİ	Baskent University Gaziantep University	KEFIR IN CARE OF ANTICHOLESTEROLEMIC AND ANTIOXIDATIVE EFFECTS
Selinay ŞENKAL Taha Bartu HAYAL Fikrettin ŞAHİN Ayşegül DOĞAN	Yeditepe University Yeditepe University Yeditepe University Yeditepe University	PARATHYROID CELL DIFFERENTIATION BY USING PLURIPOTENT STEM CELLS
Sena Nur ÇELİK Prof. Dr. Yasemin ZER Msc. Bio Ayşe BÜYÜKTAŞ MANAY	Gaziantep University Gaziantep University Gaziantep University	INVESTIGATION OF SALMONELLA AND CAMPYLOBACTER PRESENCE IN COMMERCIALLY PACK CHICKENS
Begüm KESER Assist. Prof. Dr. Burcu YEŞİLKAYA	İstanbul Okan University İstanbul Okan University	EVALUATION OF THE BODY PERCEPTION OF ADULTS WITH THE NUTRITION STATUS AND BODY MASS INDEX PARAMETERS
Dr. Emin KAPLAN	Bingol University	SOME NEW DISTRIBUTIONAL RECORDS OF THE ICHNEUMONIDAE (HYMENOPTERA) FROM DİYARBAKIR AND BINGOL
Dr. Ayşe KAZANCI DAĞ	20th Reg Directorate State Hydraul Works	SYNTHESIS AND CHARECTERIZATION OFAZO CONTAINING SCHIFF BASE LIGANDS AND THEIR TRANSITION METAL COMPLEXES
Didem DERELİ AKDENİZ Şeyda KAYHAN ÖMEROĞLU Mehmet Burak ÖZTOP	İzmir Ekonomi Üniversitesi Eğitim ve Araştirma Hastanesi İzmir Bakırçay Üniversitesi	THE EFFECT OF HYPERNATREMIA ON COVID-19 PATIENTS CLINICAL COURSE AND MORTALITY

Date: 13.04.2021
Time: 10:00-12:30
Session: 1
Hall: 4

MODERATOR: Assoc. Prof. Dr. Fatih BOZBAYINDIR

Authors	Affiliation	Presentation title
Hijran Ali kizi Mammadova	Institute of Mathematics and Mechanics of NAS of Azerbaijan	ONE OF FORMULA FOR TIME TO CORROSIVE FAILURE OF METALLIC BODIES UNDER STRESS
Hijran Ali kizi Mammadova	Institute of Mathematics and Mechanics of NAS of Azerbaijan	CORROSIVE FAILURE OF MATERIALS UNDER NON-STATIONARY CHANGE OF TEMPERATURE
Mehriban Ali kizi Mammadova	Institute of Mathematics and Mechanics of NAS of Azerbaijan	TORSION OF A VISCOELASTIC BEAM IN THE FORM OF A CIRCULAR TRUNCATED CONE
Dr. Merve TEMİZER ERSOY	Kahramanmaraş Sütçü İmam University	SOME SPACES SEQUENCES IN NORMED SPACES AND A MEAN ERGODIC THEOREM
Dr. Merve TEMİZER ERSOY	Kahramanmaraş Sütçü İmam University	ON SOME NEW INEQUALITY RELATED TO THE (V,)-SUMMABILITY IN TOPOLOGY
Redouane EN-NADIR	University of Sidi Mohamed Ben Abdellah	SUBBAND OPTICAL TRANSITIONS IN SYMMETRIC DOUBLE QWS MADE OUT OF INGAN/GAN UNDER SIZE, AND TEMPERATURE EFFECTS
Abdullah REMMO	Gaziantep University	ON SOME THEOREMS FOR SECOND-ORDER LINEAR EQUATIONS BY USING PRÜFER TRANSFORMATIONS
Assoc. Prof. Ali TÜRKDOĞAN	Sivas Cumhuriyet University	NEGATIVE AFFECTS OF THE ONE TO ONE PRIVATE LESSON ON THE MATHEMATIC TEACHERS
Ali ŞAHİN **Prof. Dr. Ali BOZKURT**	Şanlıurfa Kırkpınar Secondary School Gaziantep University	EPYSTEMOLOGICAL BELIEFS OF A MATHEMATICS TEACHER IN TEACHING MATHEMATICS
Assist. Prof. Dr. Nida PALAMUT KOŞAR	Gaziantep University	THE PARSEVAL EQUALITY FOR q-STURM-LIOUVILLE PROBLEM WITH TRANSMISSION CONDITIONS
Bekir PATLAK **Levent BEYAZSAKAL** **Prof. Dr. Ahmet KILIÇ**	Harran University Harran University Harran University	SYNTHESIS AND SPECTROSCOPIC STUDIES OF SOME TRI- and TETRA-COORDINATED BORONATE ESTERS

Date: 13.04.2021
Time: 13:00-15:30
Session: 2
Hall: 1

MODERATOR: Begüm ÖZMUSUL

Authors	Affiliation	Presentation title
Hassan Abboudi **Haddou El Ghazi**	Dhar El Mehrez University Hassan II University	TEMPERATURE IMPACT ON RECTANGULAR, PARABOLIC AND TRIANGULAR QUANTUM WELL SOLAR CELL PERFORMANCE
Dr. Hasan DEMİR **Dr. Atıl Emre COŞGUN**	Aksaray University Aksaray University	PERFORMANCE PREDICTION APPROACH USING RAINFALL BASED ON ARTIFICIAL NEURAL NETWORK FOR PV MODULE
Tuğçe GÜZELKÜÇÜK **İlker YILMAZ** **Assoc. Prof. Dr. Dilek ÖZTAŞ** **Dr. Abdullah YILDIZBAŞI** **Prof. Dr. Ergün ERASLAN**	Ankara Yildirim Beyazit University Ankara Yildirim Beyazit University Ankara Yildirim Beyazit University Ankara Yildirim Beyazit University Ankara Yildirim Beyazit University	NATIONAL ORGANIZATIONS IN THE FIELD OF OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY
İlker YILMAZ **Tuğçe GÜZELKÜÇÜK** **Assoc. Prof. Dr. Dilek ÖZTAŞ** **Assist. Prof. Dr. Abdullah YILDIZBAŞI** **Prof. Ergün ERASLAN**	Ankara Yildirim Beyazit University Ankara Yildirim Beyazit University Ankara Yildirim Beyazit University Ankara Yildirim Beyazit University Ankara Yildirim Beyazit University	WORKING WITH CHEMICALS AND HEALTH SURVEILLANCE
Hussein Ibrahim Khaleel AL KHALAF **Prof. Dr. Neşe YILDIZ** **Prof. Dr. Mehmet İSLAMOĞLU**	University Karabuk University Karabuk University Karabuk	THE ROLE OF ISLAMIC BANKING IN FINANCE AND INVESTMENT IN IRAQ AND TURKEY
Mehmet Burak ANLATICI **Assoc. Prof. Dr. Burak GÜRER**	Gaziantep University Gaziantep University	THE EFFECT OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS' DOING SPORTS ON PEER RELATIONSHIP AND SOCIALIZATION
Lect. Özlem BOZYER	Sakarya University	WHY HALLYU "KOREAN WAWE" IN TURKEY'S SO POPULAR?
Dr. Sultan SARI		THE LEVERAGE RATIO AND THE PROCYCLICALITY IN TURKISH BANKING SECTOR
Dr. D. Ali KIZILYALÇIN	Aydın Adnan Menderes University	IMPORTANCE AND PRIORITY IN RESEARCH-DEVELOPMENT SUSTAINABILITY REPORTS: BORSA ISTANBUL SUSTAINABILITY INDEX MANUFACTURING COMPANIES EXAMPLE
Hatice BOZKURT **Begüm ÖZMUSUL**	Gaziantep Şehit Nafi Kıvanç Primary School Gaziantep University	INVESTIGATION OF ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL MATHEMATICS COURSE BOOK ACCORDING TO THE INTELLECTUAL DEVELOPMENT PRINCIPLES

Date: 13.04.2021
Time: 13:00-15:30
Session: 2
Hall: 2

MODERATOR: Dr. Mehmet Emin KALGI

Authors	Affiliation	Presentation title
Dr. Abdulbasıt SALTEKİN	Batman University	FIQH IN THE FACE OF NEW SITUATIONS CREATED BY THE CRYPTO MONEY SYSTEM
Dr. Abdulbasıt SALTEKİN	Batman University	ANALYSIS AND CRITICISM OF MUHAMMAD ABID AL JABIRI'S APPROACH TO FIQH PROCEDURE
Assist. Prof. Dr. Muhammet AYDIN	Gumushane University	BASING RELIGIOUS THOUGHT ON EVIDENCE IN MÂTÜRÎDÎ -IN THE CONTEXT OF SÛRAH RÛM-
Assist. Prof. Dr. Muhammet AYDIN	Gumushane University	ABŪ ḤANĪFAH'S METHOD OF KALĀM AND SOME OF HIS THEOLOGICAL VIEWS
Zeliha YILDIRIM	Kahramanmaraş Sütçü İmam University	2020-2021 IN THE SECONDARY SCHOOL ASSESSMENT OF TEACHING METHODS IN TERMS OF TEACHING AND WORD SCIENCE
Sadık HACI	Ankara University	HIDRELLEZ IN THE TRADITION OF THE TURKS IN BULGARIA
Hasan YANAKLAR	Kahramanmaraş Sütçü İmam University	SOCIAL ECONOMIC AND POPULATION STATUS OF GAZİANTEP, FROM THE LAST PERIODS OF THE OTTOMAN EMPIRE UNTIL THE FIRST YEARS OF THE REPUBLIC
Sümeyye ÇOPUROĞLU	Kahramanmaraş Sütçü İmam University	DIYARBEKIR (SHARIA) COURT REGISTERS NO 3753 (H.1204-1205/ M.1790)
Hatice AÇIKSARI	Kahramanmaraş Sütçü İmam University	DIYARBEKIR (SHARIA) COURT REGISTERS NO 3754
Gülşen PARLAK	Kahramanmaraş Sütçü İmam University	DIYARBEKIR (SHARIA) COURT REGISTERS NO 3725 (H.1205-1206/M.1790-1791)
Dr. Mehmet Emin KALGI	Çukurova University	A RESEARCH ON RELATIONSHIP BETWEEN PIETY AND PERSONALITY IN ADOLESCENTS

Date: 13.04.2021
Time: 13:00-15:30
Session: 2
Hall: 3

MODERATOR: Assist. Prof. Dr. Heba YÜKSEL

Authors	Affiliation	Presentation title
Assist. Prof. Dr. Heba YÜKSEL	Bogazici University	TAPPING TECHNIQUES IN OPTICAL FIBER COMMUNICATION LINKS – AN OVERVIEW
Enver ELİTOK **Dr. Mustafa TOSUN**	Kütahya Dumlupınar University Kütahya Dumlupınar University	DESIGNING A SIMULATION MODEL OF A QUADROTOR AND PERFORMING TRAJECTORY TRACKING
Dr. Tansel TEPE	Turkish Airlines	AN ALTERNATIVE INSTRUCTIONAL DESIGN FRAMEWORK FOR VIRTUAL REALITY LEARNING ENVIRONMENTS
Dr. Tansel TEPE **Dr. Türkan ÇELİK**	Turkish Airlines Kilis 7 Aralık University	THE EFFECTS OF USE OF DIFFERENT WEB 2.0 TOOLS ON DIGITAL LITERACY AND ICT USAGE COMPETENCES OF PRE-SERVICE SOCIAL SCIENCE TEACHERS'
İdris ŞENOCAK **Murat DEMİRCAN** **Prof. Dr. M. Fatih AKAY**	Universal Software Inc Universal Software Inc Çukurova University	DEVELOPMENT OF GEOGRAPHICAL INFORMATION SYSTEM BASED RULE ENGINE FOR UTILITY SECTOR
Murat ORNO **Bilal CİHANGİR** **Prof. Dr. Mehmet Fatih AKAY**	Ödeal Payment Organization Inc. Ödeal Payment Organization Inc. Çukurova University	FAST, SECURE MOBILE PAYMENT and E-DOCUMENT MANAGEMENT SOLUTION FOR ENTERPRISES
Lect. Yasin BEKTAŞ **Lect. PhD Jale BEKTAŞ** **Assist. Prof. Dr. Evrim ERSİN KANGAL**	Mersin University Mersin University Mersin University	OVERVIEW OF THE PROBLEM OF CLASSIFICATION IN UNBALANCED DATA SETS USING STATISTICAL CLASSIFICATION OF EUROPEAN COMMUNITY ECONOMIC ACTIVITIES
Assist. Prof. Dr. Evrim ERSİN KANGAL **Lect. Yasin BEKTAŞ** **Lect. PhD Jale BEKTAŞ**	Mersin University Mersin University Mersin University	EMPIRICAL COMPARISION OF STOCHASTIC OPTIMIZATION TECHNIQUES ON X-RAY BASED PNEUMONIA DETECTION
Assist. Prof. Dr. Özge AKÇAY	Munzur University	THE INVERSE PROBLEM OF STURM-LIOUVILLE OPERATOR WITH DISCONTINUITY CONDITIONS
İsmail Emre YUR	G Teknoloji Bilişim San ve Tic AŞ.	AN EFFECTIVE IMPLEMENTATION OF DATA WAREHOUSE MANAGEMENT AND PREDICTIVE ANALYSIS WITH CASE STUDIES
Mohamad Melad ASHAMES **Semih ERGİN**	Eskişehir Osmangazi University	LUNG CANCER TUMOR CLASSIFICATION WITH CNN & HOG-SVM COMBINATION

Date: 13.04.2021
Time: 13:00-15:30
Session: 2
Hall: 4

MODERATOR: Assist. Prof. Dr. Cevahir Doğanay GÜN

Authors	Affiliation	Presentation title
Asst. Prof. Dr. Sümeyye AYDIN GÜRLER	Gaziantep University	OPINIONS OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS ON TEACHING SCIENCE COURSE DURING THE DISTANCE EDUCATION PROCESS
Abdullah ARI **Hacer Büşra KILINÇ** **Seyrani KENGER** **Prof. Dr. Güldem DÖNEL AKGÜL**	Erzincan Binali Yildirim University Erzincan Binali Yildirim University Erzincan Binali Yildirim University Erzincan Binali Yildirim University	EDUCATIONAL DIGITAL GAME DESIGN EXAMPLE: FENKAZ
Seyrani KENGER **Abdullah ARI** **Hacer Büşra KILINÇ** **Prof. Dr. Güldem DÖNEL AKGÜL**	Erzincan Binali Yildirim University Erzincan Binali Yildirim University Erzincan Binali Yildirim University Erzincan Binali Yildirim University	EXAMPLES OF EDUCATIONAL DIGITAL GAMES FOR PRIMARY EDUCATION, 4TH GRADE, HUMAN AND ENVIRONMENTAL ISSUES
Dr. Melike TURAL SÖNMEZ **Ayşenur ATICI**	Kırıkkale University Kırıkkale University	ANALYSIS OF PROSPECTIVE MATHEMATICS TEACHERS' COMPETENCE ABOUT USAGE OF OUT-OF-SCHOOL LEARNING ENVIRONMENTS
Zehra KÖROĞLU **Prof. Dr. Sakine Serap AVGIN**	Kahramanmaras Sutcu Imam University Kahramanmaras Sutcu Imam University	GETTING A VIEW IN THE FIELD OF SCIENCE IN THE DISTANCE EDUCATION PROCESS: A DESCRIPTIONAL ANALYSIS STUDY
Assist. Prof. Dr. Cevahir Doğanay GÜN **Assoc. Prof. Dr. N. Pelin ÖZKARTEPE**	Gaziantep University Gaziantep University	ON THE BEHAVIOUR OF THE DERIVATIVES OF ALGEBRAIC POLYNOMIALS IN UNBOUNDED REGIONS
Assist. Prof. Dr. Cevahir Doğanay GÜN **Assoc. Prof. Dr. N. Pelin ÖZKARTEPE**	Gaziantep University Gaziantep University	INEQUALITIES FOR THE DERIVATIVES OF ALGEBRAIC POLYNOMIALS IN UNBOUNDED REGIONS WITH CUSPS
Dr. Mahasen BADRA	Istanbul Gelisim University	TOWARDS AN AESTHETICS OF BELIEF IN COVID19 PANDEMIC TIME: PERFORMATISM IN BRIAN FRIEL'S DANCING AT LUGHNASA
Said Oussou	University of Moulay Ismail	INVESTIGATING MOROCCAN UNIVERSIY STUDENTS' USE OF ICTs AND THEIR READINESS FOR AUTONOMY

Date: 13.04.2021
Time: 16:00-18:30
Session: 3
Hall: 1

MODERATOR: Assoc. Prof. Dr. Ahmet İhsan KAYA

Authors	Affiliation	Presentation title
Dr. Yusuf GÜNAYDIN	Ankara Yıldırım Beyazıt University	THE OPINIONS OF THOSE WHO LEARN TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE ABOUT DISTANCE LANGUAGE LEARNING
Res. Asst. Dr. Ayşe MERZİFONLUOĞLU **Assoc. Prof. Dr. Ayşegül TAKKAÇ TULGAR**	EBYU Ataturk University	ELT STUDENTS' PERCEPTIONS OF INTERACTION IN AN ONLINE LEARNING SETTING
Güher Ceylan KUŞOĞLU	Akdeniz University	IS IT POSSIBLE TO MAINTAIN A GOOD WORK-LIFE BALANCE FOR WOMEN?
Assist. Prof. Dr. Cevdet AVCI	Gaziantep University	PISTACHIO MUSEUM: TRANSFORMATION OF CULTURAL MEMORY TO MUSEUM IN GAZIANTEP
Assoc. Prof. Dr. Ahmet İhsan KAYA **Hasan SARIKAYA**	Gaziantep University MEB	ANALYSIS OF THE BOOK SERIES "AHI BABA ILE SENCER" ACCORDING TO THE PRINCIPLES OF CHILDREN'S LITERATURE
Assoc. Prof. Dr. Ahmet İhsan KAYA **Veysi ÇELEBİ**	Gaziantep University MEB	AN EXAMINATION OF THE "AHI BABA ILE SENCER" BOOK SERIES IN TERMS OF VALUES EDUCATION
Assoc. Prof. Dr. Recep KAHRAMANOĞLU	Gaziantep University	THE ROLE OF THE "1924 İLK MEKTEPLER MÜFREDAT PROGRAMININ" IN THE PROCESS OF SOCIAL CHANGE
Assoc. Prof. Dr. Sevim KOÇER **Büşra ZORCİ**	Kocaeli Üniversitesi Kocaeli Üniversitesi	TRUST IN NEWS SOURCES: A RESEARCH ON COVID-19 NEWS
Dr. Eda ÖZTÜRK **Dr. Gül ŞENER**	Bahcesehir University Bahcesehir University	PURPOSEFUL MARKETING: PAST, PRESENT, FUTURE
Dr. Aslı KARTOL	Gaziantep University	THE JOY OF ANOTHER'S MISFORTUNE: IS IT AN MORAL DEFECT OR NATURAL EMOTION?
Dr. Ayşenur ERDIL	Istanbul Medeniyet University	COMMITMENT TO CUSTOMER RELATIONSHIPS: AN APPROACH TO AN ENTERPRISE IN THE SERVICE INDUSTRY
Dr. Sedat EROL	Adıyaman University	METAPHORIC PERCEPTIONS OF TURKISH TEACHER CANDIDATES FOR DISTANCE EDUCATION

Date: 13.04.2021
Time: 16:00-18:30
Session: 3
Hall: 2

MODERATOR: Assoc. Prof. Dr. Erdal Onur DİKTAŞ

Authors	Affiliation	Presentation title
Assist. Prof. Dr. İdris TURNA	Recep Tayyip Erdoğan University	A TURKISH PASSENGER VESSEL WITH BLUE RIBAND: S.S GÜLCEMAL
Kamer AYVACI **Assist. Prof. Dr. Özgün YÜCEL**	Gebze Technical University Gebze Technical University	HYDROGEN RICH SYNTHESIS GAS PRODUCTION FROM WASTE BIOMASS WITH PYROLYSIS METHOD
Ali İmran TATLIBADEM	Gaziantep University	RELATIONSHIP BETWEEN SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND CARBON FOOTPRINT: DEVELOPED COUNTRIES EXAMPLES
Ali İmran TATLIBADEM	Gaziantep University	ESTABLISHING A LOGISTIC VILLAGE IN GAZIANTEP: AN EVALUATION IN THE CONTEXT OF GREEN ECONOMY
Soukaina MELLOUK **Assist. Prof. Dr. Ebru HARMANDAR**	Muğla Sıtkı Koçman University Muğla Sıtkı Koçman University	INVESTIGATION OF THE ROTATED DATA FOR A RC BUILDING
Ali SEVİM **Assoc. Prof. Dr. Naime Hülya BERKMEN**	Yildiz Technical University Yildiz Technical University	DIMENSIONS OF THE SPACE AND PALIMPSEST
Dr. Hikmet ERBIYIK **Ali Faruk KAAN** **Dr. Ayşenur ERDIL**	Yalova University Yalova University Istanbul Medeniyet University	THE IMPORTANCE OF JOB SATISFACTION: A RESEARCH FOR A PROFESSIONAL- OCCUPATIONAL GROUP
Assoc. Prof. Dr. Arastun MEHDIYEV	Azerbaijan State Pedagogical University	AZERBAIJANI-TURKISH COLLABORATION IN GLOBAL ENERGY PROJECTS
Esra ABACIOĞLU GİTMİŞ	Çukurova University	URBAN SQUARE IMAGES: KAHRAMANARAŞ ATATÜRK SQUARE EXAMPLE
Esra ABACIOĞLU GİTMİŞ	Çukurova University	RESEARCH ON SHAPING THE CITY SQUARES: THE CASE STUDY OF KAHRAMANMARAŞ ATATÜRK SQUARE
Özge UZUN **Assoc. Prof. Dr. Erdal Onur DİKTAŞ**	Dokuz Eylul University Dokuz Eylul University	THE CONCEPT OF ALIENATION AND THE TRACES OF THE CONCEPT OF ALIENATION IN CITIES

Date: 13.04.2021
Time: 16:00-18:30
Session: 3
Hall: 3

MODERATOR: Dr. Tamer DİRİKGİL

Authors	Affiliation	Presentation title
Eray SARIGÜL **Assoc. Prof. Dr. Erkan BAHÇE**	İnönü University İnönü University	Tİ6AL4V ALAŞIMININ KRİYOJENİK SOĞUTMA İLE FREZELEMENİN YÜZEY KALİTESİNE VE TALAŞ MORFOLOJİSİNE ETKİLERİN ARAŞTIRILMASI
Özgün Ceren AKBAY **Assoc. Prof. Dr. Erkan BAHÇE** **Prof. Dr. İbrahim GEZER**	Inonu University Inonu University Inonu University	POROUS STRUCTURES AND GEOMETRIC DEFECTS PRODUCED BY ADDITIVE MANUFACTURING
Özgün Ceren AKBAY **Assoc. Prof. Dr. Erkan BAHÇE** **Prof. Dr. İbrahim GEZER**	Inonu University Inonu University Inonu University	PRODUCTION AND CHARACTERIZATION OF POROUS STRUCTURES MADE WITH ADDITIVE MANUFACTURING METHOD
Dr. Omer Adil Zainal	University of Kirkuk	THEORETICAL AND EXPERIMENTAL CALCULATIONS OF HEAT GAIN AND COOLING LOAD FOR THE CONFERENCE HALL AT THE FACULTY OF ENGİNEERİNG
Sarkis BOYACI **Assoc. Prof. Dr. Erkan BAHÇE**	Inonu University Inonu University	INVESTIGATION OF THE EFFECTS OF SUPPORTING STRUCTURES IN ADDITIVE MANUFACTURING ON THE PRODUCTION OF ANGULAR SURFACES
Dr. Tamer DİRİKGİL	Erciyes University	COMPARISON OF SHEAR STRENGTH DEGRADING MODELS AND EXPERIMENTAL STRENGTH ENVELOPES FOR COLUMNS WITH DIFFERENT CROSS-SECTION DIMENSIONS
Dr. Secil TUTAR OKSUZ	Konya Technical University	THE APPLICATIONS OF BIOELECTROCHEMICAL SYSTEMS IN WASTEWATER TREATMENT
Dr. Secil TUTAR OKSUZ **Assoc. Prof. Dr. Sabrina SPATARI**	Konya Technical University Drexel University	NITROUS OXIDE (N2O) GAS MITIGATION STRATEGIES IN AGRICULTURE
Ezgi ÖRKLEMEZ **Dr. Serhan İLKENTAPAR**	Erciyes University Erciyes University	THE EFFECTS OF DIATOMITE ADDITION AT DIFFERENT RATIOS TO F-CLASS FLY ASH BASED GEOPOLYMER MORTARS APPLIED WITH THERMAL CURE AT 60 °C

Date: 13.04.2021
Time: 16:00-18:30
Session: 3
Hall: 4

MODERATOR: Assist. Prof. Dr. Hasan KURNAZ

Authors	Affiliation	Presentation title
Assoc. Prof. Dr. Bülent DÖŞ	Gaziantep University	ONLINE INTERNSHIP PROBLEMS AND SOLUTIONS IN THE COVID-19 OUTBREAK
Dr. Ufuk ÖZKUBAT	Gazi University	MATHEMATICS PROBLEM SOLVING INTERVENTIONS APPLIED TO STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS IN TURKEY
Assist. Prof. Dr. Hasan KURNAZ **Duygu DEVECİOĞLU**	Gaziantep University Gaziantep University	THE TEACHER OPINIONS ABOUT THE PROJECT "I READ GAZIANTEP READS"
Assist. Prof. Dr. Hasan KURNAZ **Metin AYDIN**	Gaziantep University Gaziantep University	A REVIEW OF THE GROUPS FORMED BY TURKISH TEACHERS ON SOCIAL MEDIA
Assist. Prof. Dr. Ömer ERDİMEZ **Res. Assist. Emir YEGANEH**	Adıyaman University Necmettin Erbakan University	PRE-SERVİCE ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS' IDEAS ABOUT SPECİAL EDUCATİON AND ITS NECESSİTY
Assist. Prof. Dr. Bayram BOZKURT **Halil İbrahim AKTAŞ**	Gaziantep University Gaziantep National Education	INVESTIGATION OF SYRIAN VOLUNTEER EDUCATORS' OPINIONS ON SOCIAL JUSTICE LEADERSHIP
Mine DUYUR **Assoc. Prof. Dr. Fatih BOZBAYINDIR**	Gaziantep University Gaziantep University	THE RELATIONSHIP BETWEEN TEACHERS 'CONFLICT MANAGEMENT STRATEGIES AND ENNEAGRAM PERSONALITY TYPES
Ayşegül KERETLİ **Assoc. Prof. Dr. Fatih BOZBAYINDIR**	Gaziantep University Gaziantep University	ANALYSIS OF ORGANIZATIONAL VİRTUOUSNESS LEVEL IN SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS
Kemal Faruk BAKIR **Assist. Prof. Dr. Emrullah AKCAN**	Gaziantep University Gaziantep University	AN ETHNO PEDAGOGICAL INVESTIGATION OF THE MOST VIEWED CARTOONS BY PRIMARY SCHOOL STUDENTS: THE SAMPLE OF THE RAFADAN TAYFA
Assist. Prof. Dr. Mevlüt Kara **Mehmet Ateş**	Gaziantep University Gaziantep University	SCHOOL HAPPINESS ACCORDING TO THE OPINIONS OF SCHOOL ADMINISTRATORS: A QUALITATIVE STUDY
Dr. Gamze SOMUNCUOĞLU ÖZOT	Aksaray University	IN AKİF BEY, A TANZIMAT PERIOD THEATER TECHNICAL AND DIDACTISM INQUIRY

CONTENT

SYMPOSIUM ID	**I**
PROGRAM	**II**
PHOTO GALLERY	**III**
CONTENT	**IV**

Author	Title	No
Feyza BAŞARAN Ömer Faruk VURAL Mehmet BAŞARAN Zeynep DEMİRTAŞ	TEACHERS 'VIEWS ABOUT THE USE OF TECHNOLOGY AND THE FLIPPED CLASSROOM IN EDUCATION	1
Mustafa GÜRLER	ETKİLİ VE VERİMLİ BİR UZAKTAN EĞİTİME YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ	19
Nihat ŞİMŞEK Uğur BASTIK Fahriye PARLAK BASTIK	REVIEW OF TEACHER OPINIONS ABOUT DISTANCE EDUCATION	28
Nihat ŞİMŞEK Fahriye PARLAK BASTIK Uğur BASTIK	DISTRIBUTION OF LGS EXAM AVERAGES BY YEARS	38
Rahmi CANBAR Öznur TUFAN	CADMİUM TOXİCİTY	46
Mehtap KARA Ezgi ÖZTAŞ	EFFECTS OF BINARY MIXTURES OF ACETAMIPRID, A-CYPERMETHRIN, CARBOFURAN AND CARBEMDAZIM ON CELLULAR VIABILITY IN HUMAN EMBRYONIC KIDNEY (HEK-293) CELLS	57
Mevhibe TERKURAN	EFFECTS OF FOOD IRRADIATION TECHNIQUE ON FOODBORNE PATHOGENIC VIRUSES	65
Kaloyan Mihalev Sylvia Stamova Nadya Agova Svetlana Georgieva	THE BIOLOGICAL ROLE OF FLAVONOIDS	75
Kaloyan Mihalev Sylvia Stamova Nadya Agova Svetlana Georgieva	REVIEW OF PHARMACOLOGICAL ACTIVITIES OF SOME INDOLAMINES	82

Ayşe KAZANCI DAĞ	SYNTHESIS AND CHARECTERIZATION OF AZO CONTAINING SCHIFF BASE LIGANDS AND THEIR TRANSITION METAL COMPLEXES	87
Hasan DEMİR Atıl Emre COŞGUN	PERFORMANCE PREDICTION APPROACH USING RAINFALL BASED ON ARTIFICIAL NEURAL NETWORK FOR PV MODULE	94
Tuğçe GÜZELKÜÇÜK İlker YILMAZ Dilek ÖZTAŞ Abdullah YILDIZBAŞI Ergün ERASLAN	NATIONAL ORGANIZATIONS IN THE FIELD OF OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY	99
İlker YILMAZ Tuğçe GÜZELKÜÇÜK Dilek ÖZTAŞ Abdullah YILDIZBAŞI Ergün ERASLAN	WORKING WITH CHEMICALS AND HEALTH SURVEILLANCE	107
Muhammet AYDIN	ABŪ ḤANĪFAH'S METHOD OF KALĀM AND SOME OF HIS THEOLOGICAL VIEWS	125
Muhammet AYDIN	BASING RELIGIOUS THOUGHT ON EVIDENCE IN MÂTÜRÎDÎ -IN THE CONTEXT OF SÛRAH RÛM-	134
Zeliha YILDIRIM	2020-2021 IN THE SECONDARY SCHOOL ASSESSMENT OF TEACHING METHODS IN TERMS OF TEACHING AND WORD SCIENCE	144
Hasan YANAKLAR	SOCİAL ECONOMİC AND POPULATİON STATUS OF GAZİANTEP, FROM THE LAST PERİODS OF THE OTTOMAN EMPİRE UNTİL THE FİRST YEARS OF THE REPUBLİC	152
Sümeyye ÇOPUROĞLU	DIYARBEKIR (SHARIA) COURT REGISTERS NO 3753 (H.1204-1205/ M.1790)	169
Hatice AÇIKSARI	DIYARBEKIR (SHARIA) COURT REGISTERS NO 3754	176
Gülşen PARLAK	DIYARBEKIR (SHARIA) COURT REGISTERS NO 3725 (H.1205-1206/M.1790-1791)	197
Tansel TEPE	AN ALTERNATIVE INSTRUCTIONAL DESIGN FRAMEWORK FOR VIRTUAL REALITY LEARNING ENVIRONMENTS	203
Tansel TEPE Türkan ÇELİK	FARKLI WEB 2.0 ARAÇLARI KULLANIMININ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ DİJİTAL	215

	OKURYAZARLIK VE BİT KULLANIM YETERLİLİKLERİ ÜZERİNE ETKİSİ	
İdris ŞENOCAK Murat DEMİRCAN M. Fatih AKAY	DEVELOPMENT OF GEOGRAPHICAL INFORMATION SYSTEM BASED RULE ENGINE FOR UTILITY SECTOR	224
Murat ORNO Bilal CİHANGİR Mehmet Fatih AKAY	FAST, SECURE MOBILE PAYMENT and E-DOCUMENT MANAGEMENT SOLUTION FOR ENTERPRISES	231
İsmail Emre YUR	AN EFFECTIVE IMPLEMENTATION OF DATA WAREHOUSE MANAGEMENT AND PREDICTIVE ANALYSIS WITH CASE STUDIES	234
Mohamad Melad ASHAMES Semih ERGİN	LUNG CANCER TUMOR CLASSIFICATION WITH CNN & HOG-SVM COMBINATION	248
Melike TURAL SÖNMEZ Ayşenur ATICI	ANALYSIS OF PROSPECTIVE MATHEMATICS TEACHERS' COMPETENCE ABOUT USAGE OF OUT-OF-SCHOOL LEARNING ENVIRONMENTS	258
Güher Ceylan KUŞOĞLU	IS IT POSSIBLE TO MAINTAIN A GOOD WORK-LIFE BALANCE FOR WOMEN?	270
Cevdet AVCI	PISTACHIO MUSEUM: TRANSFORMATION OF CULTURAL MEMORY TO MUSEUM IN GAZIANTEP	278
Sevim KOÇER Büşra ZORCİ	TRUST IN NEWS SOURCES: A RESEARCH ON COVID-19 NEWS	292
Ali SEVİM Naime Hülya BERKMEN	DIMENSIONS OF THE SPACE AND PALIMPSEST	310
Arastun MEHDIYEV	AZERBAIJANI-TURKISH COLLABORATION IN GLOBAL ENERGY PROJECTS	329
Özge UZUN Erdal Onur DİKTAŞ	YABANCILAŞMA KAVRAMI VE KENTLERDEKİ İZLERİ	343
Özgün Ceren AKBAY	EKLEMELİ İMALAT İLE ÜRETİLEN GÖZENEKLİ YAPILAR VE GEOMETRİK KUSURLAR	369
Özgün Ceren AKBAY Erkan BAHÇE İbrahim GEZER	EKLEMELİ İMALAT METODU İLE ÜRETİLEN GÖZENEKLİ YAPILARIN ÜRETİMİ VE KARAKTERİZASYONU	377
Omer Adil Zainal Ayaz Aydin Abduljabbar Abbas Mohammed Ismael	THEORETICAL AND EXPERIMENTAL CALCULATIONS OF HEAT GAIN AND COOLING LOAD FOR THE CONFERENCE	388

	HALL AT THE FACULTY OF ENGİNEERING	
Sarkis BOYACI Erkan BAHÇE	EKLEMELİ İMALATTA DESTEK YAPILARININ AÇISAL YÜZEYLERİN ÜRETİMİNE ETKİLERİNİN ARAŞTIRILMASI	401
Secil TUTAR OKSUZ	THE APPLICATIONS OF BIOELECTROCHEMICAL SYSTEMS IN WASTEWATER TREATMENT	409
Secil TUTAR OKSUZ Sabrina SPATARI	NITROUS OXIDE (N2O) GAS MITIGATION STRATEGIES IN AGRICULTURE	421
Ali ŞAHİN Ali BOZKURT	BİR MATEMATİK ÖĞRETMENİN MATEMATİK ÖĞRETİMİNDEKİ EPİSTEMOLOJİK İNANÇLARI	432
Sena Nur ÇELİK Yasemin ZER Ayşe BÜYÜKTAŞ MANAY	TİCARİ OLARAK SATILAN PAKET TAVUKLARDA SALMONELLA SPP. VE CAMYPLOBACTER SPP. VARLIĞININ ARAŞTIRILMASI	439
Ahmet İhsan KAYA Hasan SARIKAYA	ANALYSIS OF THE BOOK SERIES AHI BABA ILE SENCER ACCORDING TO THE PRINCIPLES OF CHILDREN'S LITERATURE	452
Eray SARIGÜL Erkan BAHÇE	Ti6AL4V ALAŞIMININ KRİYOJENİK SOĞUTMA İLE FREZELEMENİN YÜZEY KALİTESİNE VE TALAŞ MORFOLOJİSİNE ETKİLERİN ARAŞTIRILMASI	461

YABANCILAŞMA KAVRAMI VE KENTLERDEKİ İZLERİ

Özge UZUN
Dokuz Eylul University, Faculty of Architecture, Department of City and Regional Planning
ORCID NO: 0000-0002-5464-4296

Erdal Onur DİKTAŞ
Doç. Dr., Dokuz Eylul University, Faculty of Architecture, Department of City and Regional Planning
ORCID NO: 0000-0001-5372-7666

ÖZET

"Yabancılaşma" genel bir tanımla "yere ait değil / bilinmeyen" olarak ifade edilir. Kavram, felsefe tartışmalarının konusu olarak insan varoluşunun yeri ve önemi üzerine tanımlanmış, daha sonra sosyoloji, ekonomi, siyaset ve sanat gibi farklı disiplinlerin çalışma konusu haline gelmiştir. "Yabancılaşma" kavramı üzerine tartışmalar hayatın başlangıcından beri gündemdedir. Dolayısıyla insanın yeri ve önemini "Yabancılaşma" kavramından bağımsız düşünmek mümkün değildir. Benzer şekilde dünyada insan yaşamının başlamasından sonra yerleşme ihtiyacını karşılamak için "Kent" kavramı ortaya çıkmıştır. İlk olarak barınma ve koruma ihtiyacını karşılamak için kurulan kentler, günümüzde karmaşık sistemlerin bir arada var olduğu kozmopolit yapılar haline gelmiştir. Çalışma kapsamında insanlık tarihinin başlangıcından beri var olan "Yabancılaşma" ve "Kent" kavramları arasındaki bağlantının kurulması amaçlanmaktadır. Bu amaçla "Yabancılaşma" kavramının tarihsel gelişimi ve boyutlarının incelenmesi ve "Kent" ile ilişkilendirilmesi amaçlanmıştır. Bunun için literatürde kavrama ilişkin bulgular derlenmiş ve kavramın günümüz şehirlerindeki izleri incelenmiştir. "Yabancılaşma" kavramının mekânsal boyutunun ortaya çıkış sebebinin "kent" olduğu ve bu fiziksel ortamdaki değişimler olduğu görülürken, "Kent" ve günümüzün karmaşık kentsel yaşamının, "Yabancılaşma" kavramının bireysel, sosyal, sosyal-kültürel ve ekonomik boyutlarını da etkilediği görülmüştür. Dolayısıyla "Yabancılaşma" ve "Kent" kavramları hem olumlu hem de olumsuz olmak üzere iki şekilde etkileşim halindedir.

Keywords: Yabancılaşma, Mekânsal Yabancılaşma, Modernleşme, Kent, Kentleşme.

ABSTRACT

The general definition of "Alienation" is expressed as "not belonging / unknown in the place". The concept has been defined over the place and importance of human existence as the subject of philosophy discussions; it later became the subject of study of different disciplines such as sociology, economics, politics and art. Discussions on the concept of "Alienation" have remained on the agenda since the beginning of life. Therefore, it is not possible to consider the place and importance of human beings independent from the concept of "Alienation". Similarly,

the concept of "City" emerged in order to meet the need for settlement after the beginning of human life in the World. Cities, which were first established to meet the need for shelter and protection, today have become cosmopolitan structures where complex systems coexist. Within the scope of the study, it is aimed to establish the connection between the concepts of "Alienation" and "City" that have existed since the beginning of human history. For this purpose, it is aimed to examine the historical development and dimensions of the concept of "Alienation" and to associate it with the "City"; For this, the findings related to the concept in the literature were compiled and the traces of the concept in today's cities were examined. While it is seen that the reason for the emergence of the spatial dimension of the concept of "alienation" is "the city" and the changes in this physical environment; It has been observed that the "City" and today's complex urban life also affect the individual, social, social-cultural and economic dimensions of the concept of "Alienation". Therefore, the concepts of "Alienation" and "City" interact in two ways, both positively and negatively.

Keywords: Alienation, Spatial Alienation, Modernization, City, Urbanization.

GİRİŞ

“Yabancılaşma” kavramı insanın dünya üzerindeki varlığı ve bu varlığın kaynağını anlamlandırmaya yönelik tartışmalar ile ortaya çıkmış, insanın ruhunun bulunduğu dünyanın yabancısı olması durumuyla ilişkilendirilen tartışmalar zaman içinde din, siyaset ve ekonomi üzerinden insanın dünyadaki, devletteki ve toplumdaki yerinin irdelenmeye başlamasıyla devam etmiştir. Kavramın insanlık tarihi kadar uzun olan gelişim süreci içinde yaşanan önemli tarihi olaylar “Yabancılaşma” durumunun da ele alınış biçimlerinde, tanımlarında ve kapsamının belirlenmesinde değişikliğe neden olmuştur. Uzun tarihine ve tüm bu değişimlere rağmen “Yabancılaşma” kavramı günümüzde de güncel olarak tartışılmaya devam etmektedir. Tartışmalar öncelikle soyut/kavramsal boyutları içermenin yanında, nedenleri, sonuçları ve insan üzerindeki etkileri çerçevesinde somut örnekleri de dikkate almaktadır. Bu bağlamda modern zamanlarla birlikte daha hızlı gelişen kentsel mekân/ortam özel bir önem taşımaktadır. Çalışmamız kapsamında bu izlekte hareket edilmiş ve “soyut” “Yabancılaşma” kavramının kentlerdeki “somut” izlerine ait ipuçlarına odaklanılmıştır. Bu bağlantının kurulabilmesi amacıyla yöntem olarak öncelikle yabancılaşma kavramının yer aldığı akademik çalışmalar incelenmiş ve kavramın gelişimi tarihi süreç içinde neden-sonuç ilişkisi gözetilerek irdelenmiştir. “Yabancılaşma” kavramı için yapılan tartışmalara paralel olarak kavramın boyutları ele alınmış ve kavramın ele alınış biçimini kırılma noktası olarak nitelendirilebilecek ölçüde değiştiren tarihi olaylar saptanarak bu olayların günümüz kentlerindeki etkileri üzerinden durulmuştur.

Yabancılaşma Kavramının Kökeni ve Görece Yakın Geçmişi

Kavram olarak "Yabancılaşma", Türk Dil Kurumu tarafından *"Başka bir milletten olan, devlet uyruğunda olan (kimse), bigâne, ecnebi"; "Başka bir milletle ilgili olan"; "Aileden, çevreden olmayan (kimse veya şey), özge"; "Tanınmayan, bilinmeyen, yad"; "Aynı türden, aynı çeşitten olmayan"; "Bir konuda bilgisi, deneyimi olmayan"; "Belli bir yere veya kimseye özgü olmayan"* şeklinde tanımlanmıştır (Yabancılaşma, t.y.). Genel olarak kabul edilen bu tanıma karşın "Yabancılaşma" kavramının tarihi ile farklı disiplinler, farklı kültürler, farklı diller ve farklı zaman dilimlerinde ele alınması bu kavramın tek ve mutlak doğru kabul edilen tanımının yapılmasını ve kapsamının belirlenmesini zorlaştırmıştır.

Yaygın olarak kabul edilen tanımına göre "Yabancılaşma" kavramı *"bulunduğu yere ait olmayan/bilinmeyen"* olarak ifade edilmiştir. Kavramın ortaya çıkışı insan ruhunun bedensel olarak yaşadığı yer olan dünyaya ait olmaması ile ilişkilendirilmesinden dolayı kavramın tarihinin de insanlık tarihine denk düşecek uzunlukta olduğu kabul edilmiştir. "Yabancılaşma" kavramı ilk olarak felsefe çalışmaları kapsamında ortaya çıkmış daha sonra sosyoloji, ekonomi, sanat, siyaset gibi farklı disiplinlerinde konusu haline gelmiş ve tarihin akışını değiştiren olaylara göre sürekli yeniden ele alınmıştır. İlkçağda dünyanın farklı coğrafyalarında ortaya çıkan felsefi düşünceler ile başlayan insanın varlığını anlamlandırma çabası, Orta Çağ'da din etrafında şekillenmeye başlamıştır. Rönesans Dönemi ve Reform Hareketiyle sanata, bilime, siyasete ve dine karşı bakış açısı değişirken Modern Çağda bilimin üstünlüğü kabul görmüş, Aydınlanma dönemi (18. yy) ile eski ve geleneksel olarak kabul edilen düşünceler reddedilmiştir. Sanayi Devrimi, Fransız İhtilali, kapitalist ekonomik düzenin yaygınlaşması, kentleşme, modern hayatın başlangıcı gibi insanlık tarihine yön veren olaylarla insanın hem varlığının önemi ve amacı hem de toplumdaki yeri ve değeri tarih boyunca sorgulanmıştır. Tüm sorgulamalar, insanın bulunduğu yere olan aidiyet eksikliği üzerinden "Yabancılaşma" kavramı ile birlikte ele alınmış, olayların doğasına bağlı olarak kavrama ilişkin tanım ve kapsamlar da tarih boyunca devamlı değişmiştir.

"Yabancılaşma" kavramı tarihi dönemlere göre ele alındığında kavramın kökeninin öncelikle insanın bulunduğu yer ile olan ilişkilerine dayandığı görülmüştür. MÖ 6.-5.yüzyıllarda dünyanın farklı coğrafyalarında, birbirinden farklı inanç ve kültürlere sahip kültürlerde, örneğin İran'da Zerdüşt (MÖ 628 – MÖ 551), İyonya'da Thales (MÖ 625 – MÖ 547), Hindistan'da daha sonra Buda olarak anılacak olan Siddhartha Gautama (MÖ 563 – MÖ 545) ve Çin'de Konfüçyüs (MÖ 551 – MÖ 479) ile Lao-Tzu'a (MÖ 6. Yy) gibi düşünürlerin ortaya attığı fikirler ile birlikte insanın varlığının kaynağı, amacı ve değeri tartışılmaya başlanmıştır (Cevizci, 2009). Bu dönemde düşünürler insanı ruh-beden olarak ayrı ayrı ele alan materyalist yaklaşımı benimsemiştir. Daha sonra madde üzerinden devam eden tartışmalar ile yalnızca soyut kavramlarla ilgilenen düşünürlerin gündelik yaşamdan ve varlığının kaynağını aradığı insandan uzaklaşması üzerine eleştiriler başlamıştır. Bir süre sonra bu çalışmaların yerini Sofistlerin ve Sokrates'in temsil ettiği ve insanı odağa taşıyan tartışmalar almıştır. Bu

tartışmaların mekânsal merkezi olarak kabul edilen Atina'da Spartalılar ve Persler ile yapılan savaşlar ve salgın hastalıkların halkı ve devleti yıpratması; var olan demokratik yönetime karşın yalnızca özgür erkeklerin kendilerini temsil etmesi ve yönetimde asıl söz sahibi olan kesimi soyluların oluşturması; MÖ. 5. Yüzyılda ticaretin tüccarları güçlendirmesiyle yönetimdeki dengelerin de değişmesi, iktidarda temsil gücünü tüccar kesimin kazanması ancak bu kesimin de soylulara kıyasla siyasi bakış açısı ve politika bilgisi bakımından yetersiz görülmesinin bir takım sonuçları olmuştur. Bunlardan biri iktidarın yeni söz sahibi olan tüccarlara para karşılığı siyaset, yönetim sanatı, iyi yurttaşlık dersleri verebilecek öğretici sınıf ihtiyacını ortaya çıkarmasıdır. Sofistler olarak adlandırılan bu öğretici sınıf, toplumun var oluş nedenini insanların bireysel olarak kendilerini koruyamayacakları güçler karşısında güvenliklerini sağlamaları, ihtiyaçlarını karşılamaları ve daha iyi bir yaşama sahip olmak amacıyla toplumsal bir sözleşmeye dayandığını ileri sürmüşlerdir. Sofistler gibi, varlığın nedeniyle ilgilenen doğa filozoflarının aksine insan ve siyaset felsefesi ile ilgilenen Sokrates (MÖ 469 – MÖ 399) şahit olduğu Peleponnes Savaşının ardından Atinalıların derin bir uyku içinde olduğu ve uyandırılıp kendileri için iyi olanı keşfetmeye sevk edilmeleri gerektiğini söylemiştir. Bu amaca yönelen Sokrates, Sofistlerin aksine devlet ve toplumun yalnızca yurttaşların güvenliklerini sağlamayacağını aynı zamanda onlara iyi ve mutlu bir yaşam temin etmeleri gerektiğini de söylemiş, bu toplumsal huzurun yurttaşla devlet arasında yasalarla sağlanan sözleşmeden yola çıkarak kaderi topluma bağlı olan yurttaşın topluma uyumlu olarak toplum düzenini bozmamasıyla sağlanacağını ileri sürmüştür (Cevizci, 2009). Bu dönemde "Yabancılaşma" kavramının net olarak ifade edilmemiştir. Buna karşın insanın toplumdaki önemi ve bireyin devlet içindeki yerinin tartışılmaya başlaması ile hem insanın bulunduğu yere karşı aidiyet hissetmesinin koşullarının ve sonuçlarının tartışılmaya başlanmasının yolunu açmış hem de felsefe disiplininde ortaya çıkan kavramın toplum düşüncesi ve siyaset alanında da ele alınmaya başlanmasını sağlamıştır.

Sokrates'in ardından Platon ve Aristoteles, kendilerinden önceki düşünceleri hem eleştirmiş hem de sistemli olarak geliştirmişlerdir. Sokrates'in öğrencisi olan Platon (MÖ 427 – MÖ 347) kendinden önceki filozofların madde-ruh ayrımını ruhun, maddeden var olmuş bedenden daha üstün kabul edilmesi açısından kabul etmiştir. Bunun yanında, ruhun içinde onu hem daha alt seviyede olan maddeler dünyasına hem de daha üstün kabul edilen manevi dünyaya yönlendirecek güç olduğunu savunmuştur. Platon benzer şekilde devletin de bir ruhu olduğunu ve yurttaşlarının özelliklerini yansıttığını savunmuştur. Ona göre insanın hayat amacı nasıl kendini en iyiye yaklaştırmaksa devleti yönetenlerin esas amacı devleti en iyi hale getirmektir. Bu düşüncesi ile birlikte İdeal Devlet kavramını ortaya çıkaran Platon'un ardından onun öğrencisi olan Aristoteles (MÖ 384 – MÖ 322) siyaset felsefesine ideal bir bakış açısı yerine gerçekçi bir bakış açısıyla bakmaya başlamıştır. Aristoteles felsefede merkeze maddeyi alan materyalist yaklaşımın insanın değer ve inanç sistemlerini açıklamada yetersiz kalması, idealist yaklaşımın ise karmaşık insan ve toplum yapısını basitleştirmesi bakımından eleştirmiştir. Atina toplumunun sosyal yapısını analiz ederek kendi felsefesini bu analizlerin üzerinden

kurmuştur (Cevizci, 2009). Aristoteles hocası Platon ve kendinden önce gelen filozofların çalışmalarını değerlendirmiş ancak insan ve toplum yapısının formülüze veya idealize edilemeyeceğini öne sürmüştür. Aristoteles ile maddeye, insan ile topluma ve devlete karşı filozofların görüşleri Yunan bakış açısının etrafında şekillenmiş, bu dönemin siyasi yapılanması olan kent-devletlerin ideal, mutlu ve iyi bir yaşam temin etmekle görevli olduğu düşüncesi, kent-devletlerin yıkılıp yerine imparatorlukların kurulmaya başlamasıyla yerini yeni sosyal yapı içinde yalnızlaşan insanın sorunlarına çözüm yolları bulma düşüncesine dönüşmüştür.

Bu dönemde yapılan tartışmaların "Yabancılaşma" kavramı açısından önemi iki nedenle açıklanabilir. İlk neden bu dönemin son filozofu olan Aristoteles'in devlet yapısına ve toplumun barındırdığı çeşitliliğe dair düşünceleridir. Tarihin en güçlü komutanlarından biri olarak kabul edilen ve Aristoteles'in öğrencisi olan Makedonya kralı Büyük İskender (MÖ 356 – MÖ 323) doğu topraklarına yaptığı seferlerle bilinen dünyanın yarısına hâkim olmuştur. Bu seferler ile Yunan kültürü Akdeniz'in doğusuna taşınmış ve Doğu-Batı kültürleri karışmıştır. Bu döneme kadar kendi içlerine kapalı biçimde varlığını sürdüren Doğu ve Batı kültürlerinin karşılaşması toplumların da ilk kez kendinden farklı olanı fark etmesi adına önemlidir. Bu nedenle Büyük İskender'in seferleri "Yabancılaşma" kavramının gelişim süreci içindeki ilk kırılma noktası olarak kabul edilebilir. Seferlerin ardından Batı kültürünün temelinde olan rasyonalizm ile Doğu kültürünün temelini oluşturan mistisizmin karşılaşması ile daha önce dini dogmalardan bağımsız şekilde gelişen batı düşünce tarzı da dini görüşlerden etkilenerek şekillenmeye başlamıştır. Birbirinden farklı ulusları karşılaştıran fetihler ile Doğu ve Batıya ait düşüncelerin birbirine karışması yeni ve ortak bir kültür birikimi ortaya çıkarmıştır (Gökberk, 1993).

İkinci neden, Atina'nın demokratik yönetimine karşı Doğu medeniyetlerinin yönetim biçimleri olan monarşiye dayalı devlet yapısının Batıya taşınması ve Batı'da bireysel mutluluğu ve toplum huzurunu önceleyen kent-devlet yapısından daha karmaşık bir sosyal düzeni ve çeşitliliği barındıran imparatorluk yapısına geçilmesi ile insanın kendine ve topluma yabancılaşma sürecinin hızlanmasıdır. Yunanlıların Makedonya ve ardından Roma karşısında siyasi bağımsızlıklarını kaybetmeleri kent-devletlerin yıkılmasına neden olmuş, daha önce yurttaşın mutluluğunun garantisi olarak görülen devletin yıkılmasıyla insanlar devlet yerine kendi mutluluklarını sağlamak zorunda kalmış, bu mutluluk kaynağını da büyük ölçüde Doğu'nun mistik havası ve dinde bulmuşlardır (Cevizci, 2009). Fetihler, Doğu-Batı kültürlerinin karşılaşması "Yabancılaşma" kavramını yalnızca insanın dünyaya gelişi ve yaşadığı bu gezegene karşı aidiyet eksikliği hissetmesinin ardından bir anlamda bu eksikliği gidermek için toplum içinde bir arada yaşaması ve toplumun düzenini korumak için çabalaması üzerinden devam eden tartışmalara yeni bir boyut eklemiştir. "Yabancılaşma" kavramı İlkçağın sonunda yaşayan ve kendine Platon'un öğretilerini rehber olarak kabul ettiği için Yeni-Platonculuk akımının kurucusu olarak kabul edilen Plotinos tarafından yeniden ele alınmıştır.

Plotinos (205-270) yabancılaşma kavramını hiç kullanmamasına rağmen yabancılaşma tanımını ilk yapan ve ilk örneklerini veren düşünür olarak kabul edilmiştir. Plotinos'un daha

çok teolojiye dayandırdığı görüşlerini Platon'a atıfta bulunarak yorumlamasına karşın öğretilerinde Aristoteles ve Stoa Felsefesinin de etkileri vardır. Batı rasyonel düşünce tarzının yanı sıra Mısır, Lykopolis'de doğan Plotinos, Doğu ve Hint bilgelerine duyduğu ilgiden dolayı bu bölgelere de seyahat etmiş ve düşünceleri hem Doğu hem Batı kültüründen etkilenmiştir (Gökberk, 1993). Plotinos, düşüncesini yalnızca insanların yaşadığı dünyayı analiz etmekle sınırlandırmamış aynı zamanda insanın dünyadaki konumu ve dünyada karşılaştığı zorlukları aşmasının yollarını araştırmıştır. Plotinos geliştirdiği Sudur (Türüm) öğretisiyle her şeyin kaynağı olan Tanrıdan dünyada var olan çeşitliliğin taşıp yayıldığını ileri sürmüştür (Cevizci, 2009). Plotinos'a göre başlangıçta var olduğu kabul edilen "Bir" olanın taşması ve çoğalmasıyla "Us" oluşmuş; "Us" varlık nedeni olan "Bir'i" anlamlandırmaya ve "Bir'in" kapsadığı çoğulluğu/çeşitliliği çözümlemeye çalışmış ve farklılıklardan kendine benzer olanı yaratmış, bu yaratımla da "Ruh" oluşmuştur. "Ruh" fiziksel olmamasına rağmen dünyada fiziki bir bedenin içinde yaşamış ancak bedene üstün olarak kabul edilmiştir. Varlıkları Tanrıdan maddeye doğru hiyerarşik bir önem ve güç sıralaması ile ele alan Plotinos'a göre ustan türeyen ruhun bedenle birleşmesi onu maddeleştirmiş ve daha az değerli hale getirmiştir. Plotinos bu durumun günahı sebebiyle ruhun Tanrıdan koparak cezalandırılması olduğu savunmuş, dolayısıyla ona göre "Us" yoluyla özüne yani "Bir" olana dönmek isteyen "Ruh" kendine yabancılaşmıştır (Nizam, 2019). Plotinos'un insanın Tanrıdan ayrılıp yabancısı olduğu dünyaya gelmesiyle başlayan süreç için ortaya attığı düşünce, daha önceki dönemde siyasal yapılanmanın değişmesi ile büyük bir çeşitlilik içinde kalan insanın kendini yalnız hissetmesi ile örtüşen yabancılaşma kavramına farklı bir anlam kazandırmıştır.Bu görüş insanın yaratılışının başından beri şu anda yaşamakta olduğu dünyaya ait olmadığı, buraya yabancı olduğu görüşünü ortaya çıkarmıştır.

Plotinos'un ardından insanlık tarihine yön veren önemli olaylardan bir diğeri de dinlerin ortaya çıkışı ve yayılması olmuştur. Bu tarihi gelişme de yine "Yabancılaşma" kavramının tanımında ve kapsamında değişiklik olmasına neden olmuştur. Batı tarzı düşüncenin merkezinde olan rasyonel bakış açısının mistik düşünce yapısından etkilenmesi insanı anlamlandırmaya yönelik tartışmaların merkezine dinin geçmesi için ortam hazırlamıştır. Daha önce mitolojinin de etkisiyle çok tanrılı dinlerin kabul edildiği toplumların karşısına yeni ve bilinmedik olan tek tanrılı Hıristiyan inancının çıkması, düşüncenin de bu din etrafında yeniden şekillenmesini kolaylaştırmıştır. Tek tanrılı Hıristiyan inancının tarihi Hz. İsa'nın doğumu ile özdeşleştirilmesine karşın bu dinin asıl kaynağı, geçmişi MÖ. 20. Yüzyıla kadar dayanan Musevilik inancının ortaya çıkışına kadar uzanmaktadır (Gökberk, 1993). Tek tanrılı din olan Musevilerin kabul ettiği kutsal kitap Tevrat'a (Eski Ahit) göre insanın dünyaya yabancılaşması ilk olarak kendilerinden öncekilerin putlara tapmaya başlamasıyla ilişkilendirilmiş, bir anlamda insanın kendi ürettiği ve kutsal olarak kabul ettiği putların karşısında kendisini güçsüz ve aciz görmesiyle başlamıştır (Ofluoğlu, Büyükyılmaz, 2008). Eski Ahit'te putlar *"Görmek için gözleri var ama göremezler, duymak için kulakları var ama duyamazlar"* şeklinde tanımlanmış ve insanın kendi sahip olduğu nitelikleri putlara atfetmeye başlamasıyla kendi kendinden

uzaklaşmaya başladığı görüşü ileri sürülmüştür (Tolan, 1980). Kutsal metinlerde de yer alan insanın varlığının kaynağı, kaynağa ulaşma yolları ve dünyadaki konumu üzerinde yapılan betimlemeler yine "Yabancılaşma" kavramına ilişkin yapılan tartışmaları etkilemiştir.

Ortaçağ Döneminin en önemli düşünürlerinden olan **Aziz Augustinus (354 – 430)** görüşlerini din temelli felsefeye dayandırarak insanın dünyadaki durumu ve aidiyet sorunu üzerinde durmuş, bu dönemdeki tartışmaların yabancılaşma kavramının gelişim sürecindeki etkilerini ortaya koymuştur. Aziz Augustinus kendinden önce gelen ve daha sonra gelecek olan dönemin düşünürlerinden farklı olarak insan ve Tanrı arasındaki bağ üzerine odaklanmış, dünyanın ve var olan her şeyin Tanrı tarafından yaratıldığını ve insanın da özünü Tanrıdan aldığını ileri sürmüştür (Cevizci, 2009). Augustinus, Plotinos ile benzer şekilde varlığa ilişkin görüşlerinde en üst varlığı Tanrı, en aşağıda olan varlığı ise madde olarak kabul etmiş, Tanrı dışında var olan her şeyin Tanrı tarafından yaratıldığını savunmuş ve en üstte olandan, yani Tanrıdan, en altta olana, yani maddeye doğru hiyerarşik bir güç düzeni olduğunu belirtmiştir. Plotinos'un benimsediği anlayışta "Bir" olana denk gelen "Tanrı'nın" evreni taşıp, çoğalarak değil, özgür olarak kendi isteği doğrultusunda yarattığını savunan Augustinus'a göre yine kendi özgürlüğünü kullanarak günah işleyen Âdem bu günahının karşılığında varlık hiyerarşisinde en aşağıda olan maddeye yani bedene hapsedilerek dünyaya gönderilmiştir (Nizam, 2019). Plotinos ve Augustinus'un tartışmalarında "Yabancılaşma" kavramının açıkça ifade edilmemesine karşın ele alınış biçimi yine yakın dönemde "Yabancılaşma" kavramı için kullanılan tanımlara uygun olduğundan ilk açıklamalarının ve ilk örneklerinin bu düşünürler tarafından verildiği kabul edilmiştir.

"Yabancılaşma" kavramının ele alınış şeklinde değişikliğe neden olan diğer bir tarihi gelişme de 1453 yılında İstanbul'un fethi ve ardından yaşanan Reform hareketi ile Rönesans Döneminin başlamasıdır. "Rönesans Dönemi" 15. – 17. Yüzyıllar arasını kapsayan dönemdir. 1453 yılında İstanbul'un fethi ile başlayan Yeniçağ Dönemi ve bu fetihten sonra Doğu'dan Batı'ya doğru hareket eden ve özellikle İtalya'ya yerleşen bilim ve sanat insanlarının beraberlerinde barut ve pusula gibi Doğu'ya ait icatları da götürmesi, Avrupa'nın hem siyasi hem iktisadi yapısını baştan aşağı değiştirmiştir. Değişen siyasi ve iktisadi sisteme paralel olarak yeni ticaret yollarının keşfedilmek istenmesi bu sefer de Batı'dan Doğu'ya doğru bir hareketi başlatmış ve Avrupalılar hem Çin ve Japonya gibi Asya medeniyetleri ile karşılaşmış hem de Amerika kıtasını keşfetmişlerdir. Yaşanan bu tarihi olaylar beraberinde farklı kültürlerin, yaşam biçimlerinin, ırkların, dillerin ve inançların varlığının uzun zamandır kiliseye ait bakış açısının hâkim olduğu Batı medeniyetleri tarafından da bir anlamda yeniden keşfedilmesini sağlamıştır. Bu keşif, sömürgecilik gibi iktisadi olarak güçlenmeye yönelik yaptırımları beraberinde getirmesine karşın aynı zamanda kölelik, farklı dine mensup olanların hakları ve kendinden başkasının yaşam hakkı gibi tartışmaları da siyaset felsefesinin konusu haline getirmiştir(Cevizci, 2009). Fransızca kökenli olan ve "yeniden doğuş" anlamına gelen "Renaissance", Doğu'da yaşanan siyasi olayların etkileri ile başlamış ve özellikle İtalya, Floransa'da gelişerek başta Avrupa olmak üzere tüm dünyayı kültürel yönden etkilemiştir. Aynı

zamanda kendinden önceki ve sonraki dönemler arasındaki geçiş dönemi olarak kabul edilen Rönesans Dönemi, felsefenin de temeline hümanizm düşüncesini yerleştirmiştir. Kendini her türlü otoriteden kurtarmayı amaçlayan Rönesans düşünürleri dünya ve dünyadaki yaşamın akıl ve deneyimle kavranabileceğini, Ortaçağda din etrafında kurulması düşlenen evrensel kültür birliği yerine farklı kültürlerin tüm renklerinin birbirine karşı üstünlük sağlamaya çalışmadan bir arada olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Gökberk, 1993).

17. yüzyılda Rönesans Döneminde, İngiltere'de Francis Bacon ve Fransa'da René Descartes ile modern düşünceye yaklaşılmış, bu düşünürler ve ardıllarıyla insanlığın elde ettiği bilgi birikimi ve deneyim sistemli ve akılcı bir şekilde ele alınmaya başlanmıştır. Rönesans Döneminde özellikle matematik ve sayısal oranlara ilişkin yapılan keşifler 17. Yüzyıl düşünce sisteminin temelini dinin değil, matematiğin oluşturmasının yolunu açmıştır. Doğa kanunlarının matematik ve formüllerle anlaşılmaya başlanmasıyla daha önce "Ruh" için kopup ayrıldığı ve yeniden birleşmenin yollarını aradığı özünün yani "Tanrı"nın varlığının da yalnızca akıl yoluyla kavranabileceği kabul edilmiştir. Bu durum da "Yabancılaşma" kavramının çıkış noktasına ilişkin bir değişikliğe, dolayısıyla kavramın ele alınış biçiminin de değişimine neden olmuştur (Gökberk, 1993). Bu dönemin öne çıkan düşünürlerinden Hobbes, Spinoza ve Leibniz kendilerinden sonra gelecek olan düşünürleri de etkilemiştir. **Baruch Spinoza (1632 – 1677)** bir şeyin kavranmasının ancak onun olumsuzunun varlığı ile mümkün olacağını dolaysıyla bir şeyin en az iki biçimde kavranacağını *"Omnis determinatio est negaio"* sözüyle belirtmiş, kendisinden sonra gelen Hegel de *"Spinoza'nın 'Her belirleme yadsımadır' sözü son derece önemlidir"* diyerek kendi düşüncesini ve "Yabancılaşma" kavramına ilişkin tanımlarını oluştururken bilinen ve öteki olarak kabul edilen şeyleri temel almıştır (Kiraz, 2011).

Modern Çağ olarak adlandırılan dönem, temelini Rönesans'ın 17. Yüzyılından itibaren yükselmeye başlayan bilim hareketinden almış ve düşüncenin merkezinde, İlkçağda madde ve insanın, Ortaçağ'da dinin olması gibi bu dönemde de bilim yer almıştır. On yedinci yüzyılın önde gelen düşünürlerinden Francis Bacon, modernleşme ve gelişen teknolojiye paralel olarak, bilimin insanların talepleri doğrultusunda şekillendiğini ve ancak insan üstünlüğünün bilme ile mümkün olabileceğini *"Bilgi güç içindir"* diyerek ifade etmiştir. René Descartes ise kendinden önceki filozofların geleneksel yöntemlerine karşı çıkarak çağdaşı olduğu Kopernik ve Galileo gibi bilim adamlarının keşifleri ışığında insana ve dünyaya ilişkin görüşünü benimsemiş, Modern Çağ insanını "düşünen öz" olarak nitelendirip, bilmek için gerekli olan düşünceyi duygu ve imgeleme gibi rasyonel olmayan yöntemlerden üstün tutmuştur (Cevizci, 2009). Bilimin her açıdan üstün görülmeye başlandığı bu dönemin "Yabancılaşma" kavramına etkisi başta Bacon ve Descartes olmak üzere filozofların insanı ve dünyayı keşfetmenin salt yolu olarak bilim, akıl yürütme ve düşünceyi esas alması olmuştur. İnsanı üstün kılan özellik olarak kabul edilen düşünce, Descartes tarafından *"Düşünüyorum o halde varım"* sözüyle belirtilmiştir. Descartes bu sözüyle düşünenin haliyle var olanın "Ben" olduğunu vurgulamış, tanımlanan "Ben" kavramı da aksini yani "Ben Olmayan/Öteki" kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu dönemin düşünce yapısı ve "Ben" kavramı daha sonra 18. Yüzyıl Aydınlanma Döneminde

Immanuel Kant ile yeniden ele alınmış ve ardından Alman İdealiziminin temsilcilerinden Fichte ve Hegel ile devam etmiştir. "Yabancılaşma" kavramının uzun tarihine rağmen ilk olarak Fichte tarafından tanımlandığı ve ardından Hegel ile bugünkü anlamında literatüre kazandırıldığı kabul edilmektedir (Çelebi, İnal, 2019). Dolayısıyla Rönesans Döneminin sonunda yaşayan filozofların görüşleri "Yabancılaşma" kavramının bugünkü tanımının şekillenmesinde önemli bir rol oynamışıdır.

18. yüzyıl Aydınlanma Dönemi olarak adlandırılan süreç içinde daha önceki dönemlerde de tartışılan insanın varlığının anlamı ve bu dünyadaki yeri en geniş kapsamıyla ele alınmıştır. Rönesans Dönemi ile başlayan "düşüncenin otoritelerden bağımsızlaşması" gerekliliğine dair fikirler, 17. Yüzyılda modernleşmenin başlaması ile birlikte aklın ve bilimin her şeyin üstünde görülmesine ortam hazırlamıştır. Yaşanan bu sürecin ardından 18. yüzyılda insanı ve dünyayı kavramanın tek yolunun tüm dogmalardan arınmış şekilde ve akıl ile bilimin ışığında gerçekleşebileceği kesin bir biçimde ifade edilmiştir. Daha önceki dönemlerin düşüncelerinden gelen mirasa ek olarak bu dönemde yalnızca pozitif bilimlerde ilerlemek değil aynı zamanda insanlığın kat ettiği bu gelişmeleri kültürel birikim ve zenginliğe çevirmek de hedeflenmiştir. Dönemin düşünce sistemini daha önce din adamları yönlendirirken bu kesimin yerini 18. Yüzyılda bilim adamlarının yanı sıra Locke, Voltaire ve Rousseau gibi büyük yazarlar almıştır. Bu dönem Rönesans Döneminde hümanizm etrafında ele alınmaya başlayan ve Modern Çağda "düşünen öz" olarak tanımlanan insana ilişkin fikirlerde de değişimler yaşanmış, aklın her şeyin üstünde tutulmasına karşın insana ait içgüdülerin ve duyguların da göz ardı edilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Aydınlanma Çağı hem önceki fikirlerden elde ettiği bilgi birikimini kullanarak hem de önceki dönemlerin çok kesin kurallarına karşı çıkarak, bir anlamda eskiyi yıkarak yerine yeninin getirildiği bir dönem olmuştur. Bu dönem ile yayılmaya başlayan görüşler İngiltere'de başlayıp, ardından önce Fransa'ya daha sonra Almanya'ya geçmiştir (Gökberk, 1993). İngiliz Aydınlanması Isaac Newton ve John Locke; İskoç Aydınlanması David Hume, Adam Smith, Thomas Reid; Alman Aydınlanması Imannuel Kant tarafından temsil edilmiş, Fransız Aydınlanması ise İngiliz, İskoç ve Alman düşünürlerden farklı olarak daha çok entelektüel çevreler tarafından temsil edilmiş ancak aydınlanma döneminin getirdiği tüm özellikleri yansıtmıştır (Cevizci, 2009). 18. Yüzyılın en çok öne çıkan düşünürlerinden olan Immanuel Kant'ın ölümü ile birlikte bu dönemin de sona erdiği kabul edilmiştir. Bu dönemde bilimin ön plana çıkmasıyla insanın doğayı yeniden keşfetmesi ve bir anlamda doğa üzerindeki hâkimiyetinin artmaya başlamasına ilişkin düşünceler Immanuel Kant'a kadar devam etmiş, Kant ile birlikte doğanın yani fiziki olanın yanı sıra zihin ve bilinç konuları da ele alınmaya başlanmıştır. Dolayısıyla 18. Yüzyılın sonunda ele alınmaya başlanan bu konular 19. Yüzyıl felsefesi için zihin ve bilincin tarihsel boyutu olarak yeni bir çalışma alanı oluşturmuş, bu alanda çalışmaya başlayan ilk filozof ise Hegel olmuştur (Cevizci, 2009). Descartes ve Kant'ın evrensel zihin anlayışından farlı olarak zihin ve bilincin toplumsal, bireysel ve sosyal yönlerini inceleyen Hegel ile birlikte "Yabancılaşma" kavramı da yeniden gündeme gelmiştir. 18. Yüzyılda Hegel ile felsefe literatürüne eklenen "Yabancılaşma"

kavramı, Hegel'in ardından 19. Yüzyıl filozofları tarafından da tartışılmıştır. Dolayısıyla kavramın tarihsel sürecinin bütünlüğü açısından 18. Yüzyıl ve 19. Yüzyıl düşünürlerinin "Yabancılaşma" kavramına ilişkin görüşleri birlikte ele alınmıştır.

18. ve 19. yüzyıl "Yabancılaşma" kavramı açısından incelendiğinde bu dönemde özellikle kavramı ele alan düşünürlerin öne çıktığı ve kavramın daha önceki dönemlerden farklı olarak, dönemin genel koşullarına göre belli belirsiz bahsedilmediği, aksine düşünürlerin kavramı "Yabancılaşma" şeklinde kesin olarak ifade etmeye, tanımlamaya ve kapsamını tartışmaya başladığı görülmüştür. Literatüre Hegel tarafından kazandırıldığı ve Marx tarafından iktisadi olarak yeniden güncel bir sorun şeklinde ele alındığı kabul edilmesine karşın bu dönemin Hegel'den önce ve Marx'dan sonra önde gelen düşünürleri de "Yabancılaşma" kavramı üzerine çalışmalar yapmış ve kavramın büyük ölçüde bugünkü anlamına ulaşmasına katkıda bulunmuşlardır. Alman Aydınlanmasının temsilcisi olarak kabul edilen Immanuel Kant'ın "Yabancılaşma" kavramına ilişkin görüşlerinin ardından kavram Fichte ve Hegel tarafından ele alınmış; daha sonra Hegel'in görüşlerine karşı Feuerbach tarafından irdelenmiştir. Aydınlanma Döneminde bilimin öne çıkmasıyla maddi anlamda her alanda ilerleme kaydedilirken manevi alanda tam tersi bir etki ortaya çıkmış, bir bakıma insan da bilimsel bir mesele gibi ele alınarak sosyal hayatın ve toplumun insana kattıklarından uzaklaştırılarak idealize edilmeye çalışılmıştır. Bu dönemdeki ilerlemelere karşın insanı insani özelliklerinden arındırarak ileriye taşıma düşüncesine "Aydınlanma Karşıtları" olarak adlandırılan Giambatista Vico, Edmund Burke ve Jean-Jacques Rousseau gibi düşünürler karşı çıkmışlardır (Cevizci, 2009). Bu düşünürlerden Jean-Jacques Rousseau, bilim ve sanat alanında yaşanan gelişmelerin insanlığı ilerletmediğini aksine manevi olarak geriye götürdüğünü belirtmiştir (Kiraz, 2011). Kavram, Hegel'in ardından Karl Marx tarafından iktisadi açıdan incelenmiş, Marx'ın ardından Simmel sosyoloji, Weber, Durkheim, Lukâcs ve C. W. Mills de iktisadi durumun insanın yabancılaşmasına olan etkileri üzerinde çalışmıştır. Fromm, Marcuse ve Seeman kavramı iktisadi durumla birlikte toplum içindeki yalnızlaşma, dışlanma, soyutlanma açısından incelemiştir. Dolayıyla 18. Yüzyıldan başlamak üzere "Yabancılaşma" kavramının, dönemin genel özelliklerinin yanı sıra düşünürlerin görüşlerine göre incelenmesinde yarar vardır. Çalışmanın bu bölümünde Kant'tan Seeman'a dek kayda değer düşünürler bu çerçevede ele alınmıştır.

Immanuel Kant (1724 – 1804) tarafından ele alınan "yabancılaşma" kavramı, Fichte ve Hegel tarafından da irdelenmiş, Hegel tarafından bugün kullanıldığı anlamıyla felsefe literatürüne katıldığı kabul edilmiştir (Bilgiç, 2019). Plotinos ve Aziz Augustinus'un "Yabancılaşma" kavramını din temelli olarak tartışması Martin Luther King'in dine dair görüşlerini etkilemiş ve Alman Protestanlığının temelinde de yer alan görüşler Alman İdealizminin temsilcisi olan Kant'ın düşüncelerinden etkilenen Hegel ve Feuerbach tarafından yeniden değerlendirilmiştir (Ergil, 1978).

Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770 – 1831), yabancılaşmayı "Mutlak Ruh" üzerinden açıklamıştır ve ona göre ruh kendini gerçekleştirmek için devamlı bir değişim halinde olmalıdır. Bu değişim hali ruhu sürekli bir devinim içinde yabancısı olduğu bir durumdan diğerine taşımaktadır. Dolayısıyla Hegel için yabancılaşma olağan ve sonu gelmeyen bir süreçtir. Hegel'e göre yabancılaşmaya insanın fiziki ve ruh varlığı arasındaki ayrım neden olmuş, "Ruhun Yabancılaşması" anlamına gelen bu durum insanı içinde bulunduğu ve kendi yarattığı çevreden uzaklaştırmıştır (Ofluoğlu, Büyükyılmaz, 2008). Ruh yabancılaşma evresinde ilk önce kendini yaşadığı çevrenin dışında görmeye başlayıp daha sonra çevrenin kendisi tarafından üretildiğini kavramıştır. Hegel, yabancılaşmaya neden olan durumun ruhun içinde bulunduğu çevrenin kendi eseri olduğuna dair kavrayış eksikliğinden kaynakladığı görüşünü benimsemiştir (Ergil, 1978). Hegel, insanın kendini çevresinden ayrı görmeye başlamasıyla ortaya çıkan yabancılaşma sürecinin bir evresinde çevresine tamamen yabancı olan insanın kendini toplumdan ayırmış ve bağımsız bir birey haline gelmiş olduğunu kabul etmiştir, ona göre ruhun gelişimi ve bağımsızlığı için gerekli olan yabancılaşma süreci olağan bir durumdur (Ofluoğlu, Büyükyılmaz, 2008). Bu olağan durum içinde gerçekleşen ruhun çevresinden, insanın toplumdan bağımsızlaşması "ben" olarak kabul edilen varlığın "öteki" olanın farkına varmasını sağlar. Dolayısıyla Hegel'e göre "ben" olarak kabul edilen "öteki" tarafından da bilinendir (Kiraz, 2011). Hegel, yabancılaşmayı insanın gelişimi için gerekli bir süreç olarak kullanmış ve kavrama olumlu bir anlam yüklemiştir. Ruhun sürekli olarak içinde bulunduğu bir halden diğerine geçmesi, "öteki" olanı bilmesi ve kavrayabilmesini sağlamıştır. Dolayısıyla Hegel'e göre yabancılaşma süreci insan ruhunun yeniden birleşmek üzere önce çevresinden ayrılıp hem çevresine hem "öteki" olarak kabul ettiği kendinden farklı olana uzaktan bakıp tanımaya çalışması ardından çevresine geri dönmesi ve bilmediği bir başka durumu deneyimlemek üzere sürekli bu süreci yeniden yaşamasıdır.

Ludwig Andreas Feuerbach (1804 – 1872), Hegel ile felsefenin tartışma konusu haline getirilen kavramın soyut olarak ele alınış şekline karşı çıkmış, kavramı Tanrı ve din konusunda yeniden irdelemiştir (Osmanoğlu, 2016). Feuerbach'e göre yabancılaşmanın temel nedeni dindir. Feuerbach, insanın Tanrıya atfettiği özelliklerinin aslında insanlığa ait olduğunu ancak bu özelliklerin en iyi hallerinin yalnızca Tanrıda bulunacağı inancı, insanın kendini Tanrı karşısında güçsüz hissetmesine ve özüne yabancılaşmasına neden olduğunu ileri sürmüştür. Feuerbach *Hristiyanlığın Özü (1841)* adlı eserinde dinin özünün kaynağının insanın özü olduğunu, *Felsefe Reformu İçin Ön Tezler (1843)* ve *Geleceğin Felsefesinin Temelleri (1843)* adlı eserlerinde Hegel'in felsefesinin de insanı din ve Tanrı olgusu gibi yabancılaşmaya sürüklediğini belirtmiştir (Ergil, 1978). Hegel'in "Mutlak Ruh" olarak adlandırdığı, tamamlanmış ve ulaşılması gereken hedef olarak kabul edilen varlık Feurebach tarafından "Tanrı" olarak nitelendirmiştir (Ofluoğlu, Büyükyılmaz, 2008). Dolayısıyla Feuerbach öz niteliklerini insandan alan Tanrı kavramının insan tarafından ulaşılması gereken bir yer veya ulaşılamaz bir varlık olarak görmeye başlamasının yabancılaşmaya neden olacağını vurgularken Hegel'i de bu "Mutlak Ruh" ve "Tanrı" arasındaki benzerlik nedeniyle

eleştirmiştir. Bu nedenle Hegel için olumlu olan yabancılaşma sürecini Feuerbach olumsuz olarak nitelendirmiştir. Feuerbach'a göre insan ancak kendine ait olan nitelikleri yine kendisinde toplamayı başarabildiği zaman yabancılaşma sürecinden kurtulabilir (Ofluoğlu, Büyükyılmaz, 2008). Moses Hess, Feuerbach'ın yabancılaşmaya ilişkin fikirlerini *Paranın Özü Üzerine (1844)* adlı eserinde ele almıştır. Karl Marx daha önce din ile ilişkilendirilerek soyut biçimde ele alınan kavramın Hegel ile birlikte felsefenin çalışma konusu haline getirilmesi, Feuerbach ile dinden ayrı tutularak insanın öz niteliği üzerinden değerlendirilmesi ve Hess ile iktisada taşınmasının ardından kendi görüşlerini bu düşünürlerin fikirlerini temel alarak oluşturmuştur (Ergil, 1978).

Karl Marx (1818 – 1883), kavramın Tanrı ve din ile kurulan ilişkisi konusunda Feuerbach'in görüşlerini desteklemiş, kavramı iktisadi yönden ele alarak kapsamını genişletmiştir. Marx'a göre yabancılaşmaya, kapitalizm ile birlikte büyümeye başlayan özel mülkiyet ve toplumdaki ekonomik iş bölümü neden olmuştur (Ofluoğlu, Büyükyılmaz, 2008). Ekonomik iş bölümü üzerinden toplumdaki yeri de belirlenen insan, ürettiği ürüne dolaysıyla kendi emeğine yabancılaşır. İnsan için kendi emeği ile ürettiği ürün aynı zamanda sahip olması gereken bir değerli meta haline gelir ve ürünlere yüklenen parasal değerin artması o ürüne dair insansal değeri düşürmeye başlar (Ergil, 1978). Marx, *El Yazmaları (1844)* adlı eserinde üzerinde durduğu emeğin yabancılaşması kavramı ile işçinin ürettiğine ulaşamaması durumunu *"insanların dünyalarının değersizleşmesi, nesnelerin dünyasının değer kazanması ile doğru orantılı olarak artar"* şeklinde (Somer, 1997); emeğin nesneleşerek üreticisinden bağımsız hale gelmesini ise *"emeğin ürettiği nesne, yani emeğin ürünü, emeğin karşısında yabancı bir şey, kendini üretenden bağımsız bir güç olarak dikilir. Emeğin ürünü, bir nesneye aktarılmış, maddeleşmiş emektir; emeğin nesneleştirilmesidir."* şeklinde ifade etmiştir (Tolan, 1980). Marx, yine aynı eserinde *"Doğayı fethetme gücünü kazanırken insan kendini yönetme gücünü nasıl kaybetti?"* diye sorarak çalışmanın ve üretmenin insanın temel faaliyeti olduğunu ancak üretim sürecini denetleyemediğinde artık sürece hâkim değil, sürecin yalnızca bir parçası haline geldiğini belirtmiştir. Tarihi süreç içinde insanın önce doğanın kendisine verdikleri ile üretim sürecini başlattığını zaman içinde kendisi için üretim yapma düşüncesinden büyük üretim sistemleri kurma düşüncesine geçildiğini ve bu üretim ile ekonomilerin büyümesinin insanlığın gelişimi olarak adlandırıldığını, ancak bu maddi gelişimin insanın değer yargılarını önemsizleştirdiğini ifade etmiştir (Ergil, 1978). Marx'ın eserlerinde "Yabancılaşma" kavramı incelendiğinde *El Yazmaları (1844)* ve *Kapital (1867)* arasında geçen süreçte kavramın öneminin arttığı, Kapital'in ilk bölümünün ana temasını oluşturacak kadar merkezi bir kavram haline geldiği görülmüştür. Marx, "Yabancılaşma" kavramını Kapital'de;

"*Kapitalist sistemde, emeğin toplumsal üretimini arttırmak için kullanılan tüm yöntemler, işçinin zarar görmesi ile sonuçlanmaktadır; üretimin gelişmesine yönelik tüm yollar üreticiler üzerinde egemenlik kurma ve onları sömürme yollarına dönüşmektedir. Artık işçi, kolu ayağı kırılmış, parçalanmış bir insan, bir insan kırıntısı haline getirilmiş, bir makinenin sadece bir çarkı olma durumuna indirgenmiştir. İşinde onun için hoşa gidebilecek ne kaldıysa o da yok*

edilmiş ve böylece yaptığı iş tiksinti verici bir angarya niteliği kazanmıştır. Bilimin bağımsız bir güç olarak üretim sürecine sokulması oranında, üretimle ilgili zihinsel potansiyeli elinden alınmış, yok edilmiştir." olarak açıklamıştır.

Marx'ın kavramı ele alış biçimi ve zaman içinde eserlerinde daha merkezi bir konuma alarak işlemesinin nedeni, kendinden önceki düşünürlerden farklı olarak felsefi anlamda soyut haliyle ele almaktansa somut gerçekler ve ortaya çıkış nedenleri ile sebep olduğu sonuçlar üzerinden değerlendirilmesini sağlamaktır (Tolan, 1980). Marx, toplumların tarihsel süreç içinde yaşadığı gelişmelerle edindiği gücün kendi kontrolünden çıkmaya başladığını ve bu gücün insana hükmeder hale geldiğini ileri sürmüştür. Hegel'in aksine yabancılaşmayı da kaçınılmaz bir durum olarak değil tarih içindeki gelişimiyle birlikte nedenlerinin saptanabileceği ve bu nedenlerin ortadan kaldırılmasıyla yabancılaşmanın da sona ereceğini vurgulamıştır (Osmanoğlu, 2016). Marx'ın yaptığı çalışmalarla yabancılaşma kavramı felsefenin yanı sıra iktisat alanında da tartışılmaya başlamıştır. Marx'ın ardından Durkheim, Simmel ve Weber gibi toplum bilimcileri yabancılaşmayı kentleşme ve sanayileşmenin toplum üzerindeki etkileri açısından yeniden ele almışlardır (Ergil, 1978).

Émile Durkheim (1858 - 1917), kavramı "Yabancılaşma" olarak adlandırmamasına karşın *Toplumsal İş Bölümü (1893)* ve *İntihar (1897)* adlı eserlerinde toplumu dayanışma ve iş bölümü açısından değerlendirirken kullandığı "Anomi" kavramını literatüre kazandırmıştır. Marx'ın yabancılaşmanın temel nedenlerinden biri olarak gördüğü ve bu anlamda olumsuz bir nitelik yüklediği "iş bölümü", Durkheim için toplumun fertlerini birbirine bağlayan olumlu bir unsurdur (Ekinci, 2018). Durkheim, toplumsal iş bölümünün toplumsal dayanışmayı arttırdığını ve bireylerin topluma daha sıkı bağlanmasının yolunu açtığını ileri sürse de yine iş bölümündeki uzmanlaşmanın artmasının tam tersi sonuçlara yol açabileceğini de belirtmiştir. Durkheim'e göre bireyleri bir arada tutan toplumsal iş bölümünün uzmanlaşmaya dönüşmesi toplumun ortak inanç ve değerlerinin de yitirilmesine ve dolayısıyla toplumsal bir çözünmeye neden olur (Ofluoğlu, Büyükyılmaz, 2008). Marx, bireyin kendine yabancılaşmasının bir nedeni olarak toplumu ve toplumsal normları gösterirken Durkheim, toplumsal düzenin sağlanmasının bu normların varlığı ile mümkün olduğunu, normların bir anlamda toplum için bir kontrol mekanizması oluşturduğunu ve dolayısıyla bu mekanizmanın ortadan kalkmasının bir düzensizliğe neden olacağını öne sürmüştür (Şenverdi, 2019). Bu nedenle "Yabancılaşma" kavramı üzerine düşüncelerini de "normsuzluk/normların hükmünü yitirmesi" olarak açıkladığı "Anomi" kavramı üzerinden açıklamıştır (Yeşil, 2018). Durkheim, modernleşme ile gelişen toplumun sanayi, ticaret ve diğer iktisat alanlarında uzmanlaşmaya başlaması açısından ilerlemesinin zaman içinde toplumsal dayanışmadan uzaklaşılarak bireysel yalnızlaşmaya neden olduğunu öne sürmüştür. Bu konudaki düşüncelerine yer verdiği *İntihar (1951)* adlı eserinde ise modernleşmeyle birlikte gelen yalnızlaşmanın toplumlarda isteyerek kendi hayatından vazgeçme noktasına gelebilecek kadar ciddi bunalımlara neden olabileceğini vurgulamıştır (Ergil, 1978).

Georg Simmel (1858 – 1918), "Yabancılaşma" kavramını toplumu oluşturan bireylerin etkileşimi üzerinden ele almıştır. Simmel'a göre toplum içinde birlikte yaşayan ancak birbirine hiç benzemeyen bireyler, toplumun sunduğu kuralları kabul ettikleri ölçüde kendilerinden uzaklaşır ve toplumsal çeşitlilik büyük bir tekdüzelik haline gelir (Şenverdi, 2019). Simmel, modern toplumun bir anlamda düzeni sağlamak açısından kabul ettiği kültür, tarih, gelenek, görenek gibi yazılı olmayan kuralların karşında insanın bireysel varlığını korumak için bir mücadele halinde olmaya zorlandığını ifade etmiştir. Simmel'a göre "Yabancı" bir toplumun içine sonradan dahil olan ve bir süre kaldıktan sonra yeniden geri dönecek olan değil; bugün gelen ancak yarın da kalacak olandır. Bu durum "Yabancı" olarak nitelenenin kendisine ait olmayan ve kendisinin de bir parçası olmadığı toplumun kültürel niteliklerinin etkisi altına girmesi gerektiğini de ifade eder (Ünaldı, 2011). "Yabancı" olma durumunu da kültür üzerinden irdeleyen Simmel, yabancılığı fiziksel olarak uzak olmak veya uzaktan gelmekten ziyade kültürel açıdan uzak olan olarak değerlendirmiştir. Simmel'e göre toplumsal açıdan "Yabancı/Tanıdık" olarak nitelendirilecek olan bireyin de toplumun bir üyesi olması gerekir. Toplumun ferdi olamayan yani bilinmeyen toplum için bir şey ifade etmeyeceğinden "Yabancı" veya "Tanıdık" olarak değerlendirilmesi de anlamsız olacaktır. Dolayısıyla "Yabancı" topluma sonradan dahil olmasına rağmen gelip geçici olmayan bu nedenle de toplumun ferdi haline gelen; bu durumdan dolayı toplumun kültürel kurallarından etkilenen ancak yerel halk kadar bu kuralları benimseyemeyen kişidir. Bu durum "Yabancı" için her an içinde bulunduğu topluma uzaktan bakabilme yani nesnel/objektif olabilme gibi bir avantaj sağlarken toplum içinde ortaya çıkan bir problemde, örneği bir hırsızlık durumunda, ilk suçlanacak kişi olmak gibi bir de dezavantaj vermektedir (Şenverdi, 2019). Simmel, kültür üzerinden incelediği "Yabancı" ve "Yabancılaşma" kavramlarını ekonomi üzerinden de Marx ile paralel bir görüş benimseyerek ele almıştır. Marx, "Yabancılaşma" probleminin nedeni olarak kapitalist sistemi ve bireyin sistem karşısında kendisinden uzaklaşmasını görürken Simmel, bu durumu çok daha büyük bir trajedinin ancak küçük bir parçası olarak değerlendirmiştir (Uzun, 2018). Simmel, paranın insan ilişkilerini nesnelleştirdiğini ileri sürmüş, bu durumu "Nesnelleşmiş Kültür" olarak nitelendirmiştir. Kapitalizim ile birlikte insanın makineleşme sürecinin bir parçası haline gelmesi, insanı hem kendi kimliğinden hem de kültüründen uzaklaştırmış, insanın yalnızca ekonomi konusunda kendi ürettiğine yabancılaşmaktan çok daha öte bir sıradanlaşmaya ve kendi benliğini tanıyamayacak duruma gelmesine neden olmuştur. Bu durum Simmel tarafından "Kültür Trajedisi" olarak nitelendirilmiştir (Kırman, Atak, 2020). Simmel, modern insanın kapitalizmin de etkisiyle maruz kaldığı bu trajediyi, insan için anlamsız olmayan ancak artık anlamlı bir şey de ifade etmeyen, çok sayıda kültür unsuru tarafından kuşatılmışlık hissi olarak tanımlamıştır (Uzun, 2018). Aynı zamanda hem kitlesel üretim ile gelen çeşitliliğin hem de kitle iletişim araçlarıyla bu çeşitliliğin görünür hale gelmesinin modern insana çok seçenek sunulmasına değil bu çok sayıda olan seçeneklerin anlamsızlaşmasına neden olduğunu vurgulamıştır (Ünaldı, 2011). Simmel, teknolojik gelişmelere de bağlı olarak yaşandığını ileri sürdüğü "Yabancılaşma" durumunun kaçınılmaz olduğu, çokluğu ve çeşitliliği barındıran kent

yaşamının da insanların kendilerini ve diğerlerini tanımakta zorlanmasına neden olduğunu belirtmiştir.

Max Weber (1864 – 1920), "Yabancılaşma" kavramını iktidar ve bürokrasi ile ilgili görüşleri ve kapitalist sistem içinde para kazanma hırsını daha da arttıran dini inanç üzerinden ele almıştır. Weber, kapitalizmi parayı kazanma ve kazandığının esiri değil hâkimi olarak paraya egemen olmak durumu olarak nitelendirmiştir. Para kazanmak Weber'e göre, yalnızca ihtiyaçları karşılamaya yönelik değildir, daha çok yaşamın amacıdır. Kapitalist sistem içindeki insanların kazanmayı hayatın amacı haline getirmelerinin nedenleri olarak toplumun, ailenin ve eğitim sisteminin etkisiyle kişinin mesleğini dolayısıyla kazanmaya giden yolunu belirlediğini, bu nedenlerin yanı sıra dinin de kapitalist sistem içindeki yönlendirmede etkili olduğunu ifade etmiştir. Hıristiyanlık dininin de temelde, kişinin kendini çalışmaya adamasının önemine yapılan vurguyla kapitalizmi desteklediğini, dolayısıyla kapitalizmin pek çok farklı koşulun yanı sıra dinden de beslendiğini belirtmiştir. Ancak kapitalizm ve beraberinde getirdiği yeni ekonomik düzen ile zamanla dine duyulan ihtiyaç ve dinin insanları çalışmaya yönlendirmesinin önemi azalmıştır. Bu durum din ile gelen ve çalışmanın önemini vurgulayan öğüt üzerine çalışmaya ve kazanmaya yönelen insanın zamanla kapitalist sistem içinde kaybolmasına ve yalnızca sistemin beklentilerini karşılamaya yönelik yaşamasına neden olmuştur. Daha önce Marx'ın da belirttiği gibi insanı mecburen içinde bulunmak zorunda kaldığı ekonomik düzene, üretime ve kendi ürettiğine yabancılaştırmıştır. Weber, kapitalist sistemin yanı sıra bürokratik sistemin de insanları birbirinden uzaklaştırarak yalnızlaştırdığını ileri sürmüştür. Ona göre sistemin devamlığı için rasyonel kurallara sahip olması gereken bürokrasi herkese eşit bir tutum belirlemiştir. Bu durum bürokrasi adına çalışanlar için de sistemin düzenine uygun hareket edilmesi, kişisel durumların dışarda bırakılması ve işlerini resmiyet içinde yerine getirmesi gibi beklentileri ortaya çıkarmıştır. Weber'e göre bu resmiyet görevli ve vatandaş arasındaki ilişkinin kurallarını önceden belirler ve bu karşılıklı diyalog içinde görev tanımında olmayan güler yüz, nezaket, anlayış gibi kavramlara yer yoktur. Weber, kuralları belli kapitalizm ve bürokrasi gibi sistemlerin modern insan için bir demir kafes yarattığını, bu demir kafesin insanları hissizleştirip bir anlamda robotlaştırırken toplum düzenini korumak için de gerekli olduğunu ifade etmiştir (Şenverdi, 2019).

Georg Lukâcs (1885 – 1971), ilk önce Hegel'in düşüncesini benimserken daha sonra Marx'ın görüşlerine yaklaşmış ve kavramı toplumsal yönden ele almıştır (Osmanoğlu, 2016). Lukács, yetiştiği Alman Felsefe geleneğine bağlı olarak Marx'ın çalışmalarını önce Weber'den daha sonra Hegel'in yorumlarından öğrenmiş, Marksizmi önce Hegelci bir anlayış ile ele alırken daha sonra Marx'ın Hegel'e karşı yaptığı eleştiriler üzerinden Hegel'in düşüncelerini irdelemiştir. Lukács'a göre Hegel'in kendinden önce gelen Kant'a ve Fichte'ye yönelttiği *"felsefi sorunları tarihi süreçten bağımsız biçimde salt soyut anlamıyla ele almak"* eleştirisini Marx da Hegel'e yöneltmiş ve Hegel'in çalışmalarının gerçeklikten uzaklaşarak soyut kavramlar halinde kaldığını ileri sürmüştür (Cevizci, 2009). Lukács'ın Fichte, Hegel ve Marx'ın çalışmalarını ele alış yöntemleri üzerinden birbirlerine yaptıkları eleştiriler

"Yabancılaşma" kavramı açısından değerlendirildiğinde Marx'ın yine Hegel'in öne sürdüğü "Yabancılaşma" tanımını soyut ve gerçeklikten uzak olmakla eleştirip kendisinin bu kavramı tarihi süreç içinde neden-sonuç ilişkisi gözeterek ele almış olduğu görülmüştür. Bu açıdan Lukács'ın da "Yabancılaşma" kavramına ilişkin düşünceleri Marx ile benzerlik göstermektedir. Lukács, Marx'ın vurguladığı "emeğin nesnelleştirilmesi" kavramını genelleştirmiş (Özer, 2016), kendi "Yabancılaşma" kavramını "Şeyleştirme" üzerinden açıklamıştır (Osmanoğlu, 2016). "Şeyleştirme" kavramını ise *"herhangi bir şeyin müdahale edilebilir bir meta haline gelmesi; insani olan her şeyin, insana ait değerlerini yitirerek metalaşması"* olarak tanımlamış, bu anlamıyla "Şeyleştirme" kavramını Marx'ın ekonomi alanındaki metalaşma olarak tanımladığı "Nesnelleşme" kavramının genelleştirilmiş hali olarak değerlendirmiştir. Ona göre kapitalizm ile gelişen ekonomilerin neden olduğu metalaştırma insan ilişkilerine ve sosyal hayata da yansımış, insanları birbirine yabancılaştırmıştır (Cevizici, 2009). Lukács "Yabancılaşma" kavramını da *"bireylerin toplum içinde ve kendi sosyal ilişkilerindeki kontrol eksikliği, kendi hayatlarında söz sahibi olamama durumu"* olarak tanımlamıştır. Düşünür, "yabancılaşma" durumunun ise ancak kendine ve çevresine yabancılaşan öznenin içinde bulunduğu durumun farkına varması ile ortadan kalkabileceğini öne sürmüştür (Osmanoğlu, 2016).

Herbert Marcuse (1898 – 1979), insanın kendi emeğine yabancılaşmasının yanı sıra teknolojik gelişme ile insana sürekli sunulan metaların ilk önce insan tarafından üretilen ürünler iken zaman içinde insan tarafından elde edilmesi zorunlu ihtiyaçlar haline dönüştüğünü vurgulayarak "Yabancılaşma" kavramını incelemiştir (Osmanoğlu, 2016; Ofluoğlu, Büyükyılmaz, 2008). Marcuse, Marx'ın "Yabancılaşma" kavramını ele alış biçimden yola çıkarak Marx'ın özellikle işçi sınıfı üzerinden değerlendirdiği insanın kendi ürettiğine yabancılaşması durumun zaman içinde değiştiği ve artık yalnızca işçi sınıfı üzerinden değerlendirmenin eksik kalacağını, "Yabancılaşma" durumunun sanayileşmiş kapitalist toplumlarda, toplumun tüm kesimini kapsadığını savunmuştur. Marcuse, bu toplumlarda bireylerin kendi varlıklarını sahip olabildikleri/satın alabildikleri nesneler üzerinden tanımladıklarını ileri sürmüştür (Ofluoğlu, Büyükyılmaz, 2008). Ona göre insanlara sunulan ve sahip olmaları gerektiği fikri dayatılan bu nesneler kitle iletişim araçları ile pazarlanmaktadır. Teknoloji ile birlikte gelişen kitle iletişim araçlarıyla artan bu pazarlama yöntemleri bir anlamda insanın da özgürlüğünü kısıtlamış ve insanlara yalnızca toplumun istediği şekilde, beklediği kalıplara uyarak, çoğunluğun beğendiği nesnelere sahip olarak toplum içinde kabul göreceği fikrini benimsetmiştir (Osmanoğlu, 2016). Ona göre modern ve sanayileşmiş toplumda ortaya çıkan bu "Yabancılaşma" durumunun neden olduğu bir problem de insanın hem kendini ifade etmesinin zorlaşması hem de tüm zamanını elde etmesi gerektiği düşündüğü nesnelere sahip olabilmek için harcamasından dolayı kendine ayıracak vaktinin olmamasıdır. "Yabancılaşma" durumunun ortaya çıkışında bir neden olarak gördüğü kitle iletişim araçlarını, yabancılaşan ve kendine ayıracak vakit bulamayan insanın sosyalleşme ihtiyacını büyük ölçüde bu kitle iletişim araçları sayesinde giderdiğini dolayısıyla bu durumun bir anlamda kısır döngüye neden

olduğunu belirtmiştir (Tolan, 1996). Marcuse'a göre toplumun tüm kesimlerinde görülen ve hem nedeni hem sonucu aynı olan bu "Yabancılaşma" durumunun ortadan kalkması toplumun "marjinal" olarak kabul edilen öğrenciler, etnik gruplar, azınlıklar ve toplumdan dışlanmışlara bağlıdır. Ona göre sanayileşmiş kapitalist toplumlarda sistemin bir parçası olan insanların içinde bulundukları "Yabancılaşma" durumundan kurtulması mümkün değilken ancak farklı sebeplerle bu sistemin dışında bırakılan toplumsal kesimlerin varlığı bu durumun fark edilerek ortadan kaldırılmasını mümkün kılabilir (Tolan, 1980).

Erich Fromm (1900 – 1980), kavramı modern toplumun köleleştirdiği insan üzerinden değerlendirmiştir (Osmanoğlu, 2016). Fromm, "Yabancılaşma" kavramının ilk ortaya çıkışı olarak kabul edilen putlara tapma fikrine atıfta bulunarak insanların kendi yarattıkları putlar karşısında aciz ve güçsüz hissetmesinin günümüzde de yine insanlığın kendi eliyle yarattığı ekonomik güçler ve bu güçler tarafından sunulan "sahip olunması gereken arzu nesneleri" karşısında köleleştiğini ileri sürmüştür (Yeşil, 2018). Fromm, modernleşmenin insanlığı modern köleler haline getirdiğini, bireylerin kendilerini yaşamlarının merkezine koyamadıklarını ve yaptıkları fiillerin faili olarak görmediklerini ancak bu fiillerin sonuçlarının kendileri üzerinde hükmedici güçleri olduğu fikrini benimsediklerini savunmuştur. Kendini yaşamının gidişatını kontrol eden değil aksine gidişata devamlı uyum sağlamak zorunda hisseden insan hem kendine hem çevresine yabancılaşmıştır (Ofluoğlu, Büyükyılmaz, 2008). Ona göre modern insan, maddi olarak gelişmeye devam ederken insani değerleri, beklenti ve mutluluğunu göz ardı etmiş, mutluluğun ölçüsünü ancak "istenilen her şeye sahip olunabilmesi/satın alınabilmesi" olarak kabul etmiştir. Fromm, modern insanın yaşamının merkezine kendisini değil, sahip olması gerektiğini düşündüğü ve ancak kendine sunulan seçenekler arasından seçebildiği nesneleri yerleştirmesini "Yabancılaşma" durumunun nedeni olarak görmüş, bu durumun ortadan kalmasının ancak insanın bu putperestlikten vazgeçmesiyle mümkün olabileceğini savunmuştur (Osmanoğlu, 2016).

Charles Wright Mills (1916 – 1962), "Yabancılaşma" kavramını yine toplumun ekonomik durumunu esas alarak hizmet sektöründe çalışanların sayısının giderek artmasına karşın toplumun bu kesiminin elde ettikleri gücün farkında olmaması açısından ele almıştır. Mills'e göre siyaset, ekonomi, din, aile ve yaşamın diğer tüm alanlarında var olan "Yabancılaşma" durumu, toplumun nüfus olarak artmasına rağmen karar verme gücünün ve etkinliğinin azalmasına, başkalarının fikir ve düşüncelerine göre hareket ederken kendi değerlerini göz ardı eden ve kitle iletişim araçlarıyla kolayca yönlendirilebilen yabancılaşmış toplumun oluşmasına neden olmuştur. Genellikle iktidar tarafından denetlenen ve yönlendirilen kitle iletişim araçlarıyla toplumun da istenilen biçimde yönetilmesi sağlanmıştır (Ofluoğlu, Büyükyılmaz, 2008). Modernleşme ile artan toplumsal yabancılaşma, bireyselleşmeyi azaltmış bu durum da maddi olarak gelişmesine rağmen kendini ifade etmekte zorlanan ve huzursuzlaşan insan tipini ortaya çıkarmıştır (Yeşil, 2018).

Melvin Seeman (1918 – 2020) ise modern toplum içinde çalışma hayatına yabancılaşmanın kaçınılmaz olduğunu ancak kavramın yalnızca ekonomik durumla ve bireysel anlamda incelenemeyeceğini, toplum içindeki yabancılaşmaya politika, ırkçılık tartışmaları, sosyal düzen gibi toplumsal faktörlerin de neden olabileceğini vurgulamıştır (Ofluoğlu, Büyükyılmaz, 2008). Seeman *Yabancılaşmanın Anlamı Üzerine (1959)* adlı makalesinde, Marx'ın "Yabancılaşma" kavramına dair görüşleri üzerinden kavramı beş ana kategori ile inceleyerek test edilebilir hale getirmiştir. Bu kategorilerden ilki olan " (1) Güçsüzlük", kişinin beklentileri ile olabileceğine inandığı olasılıkları kendisi belirleyemeyeceğine ve bunların sonucu değiştirebilecek güçte olamadığına dair inancı; " (2) Anlamsızlık", bireyin kendi doğruları ile toplumun doğrularının uyumsuz olması ve bu nedenle toplumla bağ kuramama problemi; "(3) Normsuzluk", toplumun belirlediği başarı kriterlerine sahip olabilmek için toplum tarafından onaylanmayan davranışların benimsenmesi; "(4) Tecrit Edilme Duygusu", toplumun benimsediği kültürün bireysel beklenti ve yönelimlerle çelişmesi; "(5) Kendine Yabancılaşma", insanın şu anki davranışları ile geleceğe yönelik beklentilerinin uyumsuzluğu olarak tanımlanmıştır (Seeman, 1959). Seeman, "Yabancılaşma" kavramının ele alınış biçimlerinde ortaya çıkmış temel problemi kavrama dair doğru kabul edilebilen tek bir tanımın yapılamaması olarak görmüştür. "Yabancılaşma" kavramının ortaya çıkma nedenini bireylerin toplumun benimsediği değer, davranış ve yargılara uygun yaşama beklentisi olduğunu kabul etmiş (Şenverdi, 2019) ve bu kavramı birey-toplum arasındaki ilişkiden yola çıkarak test edilebilir bir problem olarak tanımlamıştır (Ofluoğlu, Büyükyılmaz, 2008).

Yabancılaşmanın Boyutları

"Yabancılaşma" kavramının gelişimi tarihi süreç içinde incelendiğinde ele alındığı dönemin özellikleri, hâkim düşünce yapısı, yaşanan tarihi olaylar yani insanı ve dolayısıyla insanlığı etkileyen tüm durumlardan etkilenen bir kavram olduğu görülmüştür. Bu açıdan "Yabancılaşma" kavramının herkes tarafından doğru kabul edilen tek bir tanımı yapılamazken, kapsamının da genişlemesinden dolayı tek bir açıdan değerlendirilmesi de mümkün değildir. Bu nedenle kavram "(1) Bireysel Yabancılaşma", "(2) Toplumsal Yabancılaşma", "(3) Sosyal-Kültürel Yabancılaşma", "(4) Ekonomik Yabancılaşma", "(5) Siyasi Yabancılaşma" ve "(6) Mekânsal Yabancılaşma" şeklinde sınıflara ayrılarak incelenmiştir.

Bireysel Yabancılaşma: Simmel tarafından yabancılaşma *"Toplum tarafından kabul gören doğruları benimsenin bireyi kendisi olmaktan uzaklaştırması"* şeklinde tanımlanmıştır (Şenverdi, 2019). Bireyin kendi benliğini unutup kabul görme umuduyla içinde bulunduğu toplumdaki diğer bireylerin davranışlarını taklit etmesi ancak davranışlarıyla diğerlerine benzerken düşünce yapısı nedeniyle kendini uzak hissetmesi yabancılaşmanın bireysel boyutta meydana getirdiği problem olarak tarif edilmiştir. Modernizmle birlikte artan bu durumda birey, düşünce ve eylemlerinden dolayı dışlanma korkusu yaşadığı topluma uyum sağlarken

kendinden uzaklaşır ve bu süreç içinde hayattan zevk almamaya ve kendi içi ile içinde bulunduğu çevre arasında devamlı bir çatışma durumunda olmaya sürüklenir (Gökdaş, 2020).

Toplumsal Yabancılaşma: Bireyin kendini içinde bulunduğu toplumdan farklı hissetmesi, bu durumda kendi kararıyla uzaklaşması veya etrafı tarafından dışlanması yabancılaşmanın toplumsal boyutu olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda toplumsal yabancılaşma bireyin toplum içindeki sosyal ilişkileri üzerinde kontrolü sağlayamaması bu nedenle toplumla ilişki kurması zorlaşan bireyin kendini çevresine ifade edemeyişi şeklinde de dile getirilmiştir (Gökdaş, 2020). Modern toplumun oluşması ve sanayileşme ile toplum içindeki bireylerin kendilerinden beklenen rollere odaklanması dolayısıyla çevrelerindeki insanlara karşı kayıtsız kalmaya başlamaları bireyin kendini "kalabalık içinde yalnız" hissetmesine neden olmuş bu durumda birey-toplum arasındaki ilişkiyi zedelemiştir (Yeşil, 2018).

Sosyal-Kültürel Yabancılaşma: Bireyin kendini bir parçası olduğu toplumun kültürüne uzak hissetmesi veya o kültüre ait hissetmemesi yabancılaşmanın sosyal-kültürel boyutunu oluşturur. Birey bu durumda tamamen toplumdan uzaklaşmak veya toplumun beklentilerine göre davranarak kendinden uzaklaşmak arasında seçim yapmak zorunda kalır (Şenverdi, 2019). Sanayi Devrimi ile gelişen kentler ve kentlerin artan nüfusu karmaşık bir sosyal yapıyı da beraberinde getirmiş dolayısıyla bu çeşitlilik arasında çoğunluğu sağlayanların benimsediği doğrular toplumun yazılı olmayan kurallarını oluşturmuştur. Bu nedenle kentleşmeden ötürü nüfusun artmasına rağmen aynı toplumun fertleri olan bireylerin birbirlerinden uzaklaşması bir problem olarak ortaya çıkmıştır.

Ekonomik Yabancılaşma: Ekonomiyi güçlendirecek teknolojinin gelişmesi toplum içinde iş bölümü ve uzmanlaşmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Marx, ekonomik iş bölümünü yabancılaşmanın temel nedeni olarak göstermiş, bireyin ekonomik durumunun toplumsal statüsünü, toplumla olan ilişkilerini, topluma bakış açısını etkilediği gibi aynı durumun toplumun da bireye karşı benimsediği tavrı etkilediğini ileri sürmüştür (Şenverdi, 2019). "Emeğin yabancılaşması" olarak tanımladığı kavram ile Marx, işçinin ürettiği ürün üzerindeki kontrolü kaybetmesinin, emek verip ürettiği ürünün kendisine değil işverene ait olmasına bağlamıştır. İşçinin kendi ürettiği ürüne sahip olabilmek için daha çok emek ve zaman harcamasının, insanın ekonomik boyutta yabancılaşmasına neden olduğu, yabancılaşmanın asıl nedeni olarak görülen bu durumun da yine insanın farklı boyutlarda kendini yabancı hissetmesinin yolunu açtığı Marx tarafından dile getirilmiştir (Yeşil, 2018).

Siyasi Yabancılaşma: Modern toplumda birey, kendisi olmak ve yurttaş olmak arasında denge kurmak zorundadır. Savaş gibi ulusu tehdit eden durumlarda yurttaş olarak ulusal menfaatleri kendi menfaatlerinin önüne koyması beklenen insan, zaman zaman bu iki kimliği arasında kalmıştır. Ulus bütünlüğünü tehdit eden olağanüstü durumlar dışında da devlet yapısı toplumdan bağımsız olarak algılanmaya başladığında insan devleti de yabancı olarak tanımlamaya başlamıştır. Yine devletin benimsediği hâkim ideolojinin topluma iletilmesi, toplumun istenen şekilde yönlendirilmesini sağlamış, bu durumda devlet eliyle insanın

beklentiler doğrultusunda davranmaya itilmesine yani siyasi olarak yabancılaşmasına neden olmuştur (Yeşil, 2018).

Mekânsal Yabancılaşma: Mekân insanın etrafını çevreleyen, aidiyet hissi veren yerdir. Toplumun sahip olduğu inanç, kültür, gelenek gibi soyut kavramların fiziksel olarak görünür olduğu mekânlar, toplum tarafından şekillendirilirken aynı zamanda toplumu da şekillendirme gücüne sahiptir. Dolaysıyla mekânın değişimi doğrudan toplumu değiştirir. Mekânda yapılan değişim, dönüşüm veya insanın bulunduğu mekânı değiştirmesi aidiyet hissi veren yerden uzaklaşmaya neden olduğundan bu durum yabancılaşmanın mekânsal boyutu olarak tanımlanmıştır (Ünaldı, 2011).

"Yabancılaşma" kavramının insan, toplum, sosyal düzen, ekonomik ve siyasal yapı ve mekâna yansımalarının izlerine günümüz kentlerinin hem sosyal hem fiziksel ortamında da rastlanmaktadır. Bu durum kavramın tüm boyutlarının kent üzerinden irdelenmesine olanak sağlamıştır.

Yabancılaşma Kavramının Günümüz Kentlerindeki İzleri

Çalışmanın ilk bölümünde de görüldüğü gibi "Yabancılaşma" için kabul edilen ilk kırılma noktası kent-devletlerin yerine kaotik yapılı imparatorlukların kurulması olmuştur. Daha sonra kavramın nesnel koşullar içindeki değişimi izlendiğinde söz konusu bu durumun günümüzde de yine karmaşıklık, çeşitlilik içeren kentlerin varlığı üzerinden devam ettiği görülmüştür. Yaşanan tüm tarihi olayların kendinden öncekilerin sonuçlarını ve kendinden sonrakilerin de nedenlerini oluşturduğu göz önüne alınırsa 21. Yüzyıl kentlerinde izleri görülen "Yabancılaşma" durumunun da bu kırılma noktalarını oluşturan tarihi olaylardan bağımsız ele alınamayacağı kolaylıkla dile getirilebilir. Kavramın tanım ve kapsamının teorik açıklamalarından öte kent ve kentli üzerindeki durumuna en çok etki eden olay Fransız Devrimi (1789) olarak öne çıkmıştır. Fransız Devrimi ile, önemi daha fazla vurgulanmaya başlanan "eşitlik, adalet, özgürlük" ilkeleri "kamu" kavramını ortaya çıkarmıştır (Özer, 2016). "Kamu" kavramı Türk Dil Kurumu tarafından *"Bir ülkedeki halkın bütünü, halk, amme"* (Kamu, t.y.) şeklinde tanımlanmaktadır. "Kamusal Alan" ise Habermas tarafından *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü (1962)* adlı eserinde *"kendi içinde kamuoyuna benzer bir oluşumu meydana getirebilecek, toplumsal yaşamın bir parçası olan alan"* olarak tanımlamış ve "*yurttaşların bir araya gelip iletişime geçebileceği konuşma ve tartışma alanı"* olarak nitelendirilmiştir (Olgun, 2017). Modern Çağ ile birlikte "kamu" kavramı Marshall Berman (1940 – 2013) tarafından "Modern Kamu" olarak ifade edilmiş ve *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor (1994)* adlı eserinde Fransız Devrimi ve onun etkileriyle yaşanan çağın devrimci ruhunun kişisel, toplumsal ve siyasal her alanda eskiyi yıkıp yerine yeninin getirildiği bir dönem olduğunu belirtmiştir. Söz konusu bu etkiler ile ortaya çıkan ve 20. Yüzyılda tüm dünyaya yayılan "Modernleşme" kavramının da beraberinde "Modern Kamu" kavramını ortaya çıkardığını ileri sürmüştür Berman. "Modern Kamu" kültürel ve siyasal çokluk ile çeşitlilik ve zenginlik içermesine

rağmen 21. Yüzyılda dinamikliğinden ve derinliğinden çok şey kaybederek insanın kendini bir kaos ortamında bulmasına neden olmuştur. Berman "Modernlik" kavramını da olumsuz olarak nitelendirip kavramı:

"Modern olmak, bizlere serüven, güç, coşku, gelişme kendimizi ve dünyayı dönüştürme olanakları vaat eden; ama bir yandan da sahip olduğumuz her şeyi, olduğumuz her şeyi yok etmekle tehdit eden bir ortamda bulmaktır kendimizi. Modern ortamlar ve deneyimler coğrafi ve etnik, sınıfsal ve ulusal, dinsel ve ideolojik sınırların ötesine geçer; modernliğin, bu anlamda insanlığı birleştirdiği söylenebilir. Ama paradoksal bir birliktir bu, bölünmüşlüğün birliğidir: Bizleri sürekli parçalanma ve yenilenmenin, mücadele ve çelişkinin, belirsizlik ve acının girdabına sürükler. Modern olmak Marx'ın deyişiyle 'katı olan her şeyin buharlaşıp gittiği' bir evrenin parçası olmaktır." şeklinde ifade etmiştir (Berman, 2004).

Yeniden "Yabancılaşma" kavramının tarihçesine dönülürse, Aydınlanma Çağında teknoloji ve bilimdeki ilerlemenin insani özü değersizleştirdiğine yönelik yaptıkları eleştirilerle, "Aydınlanma Karşıtları" olarak anılan düşünürlerden Jean-Jacques Rousseau da "Moderniste" sözcüğünü günümüzdeki anlamıyla ilk kez kullanmıştır. Rousseau kendi döneminde modernleşme sürecindeki insanın yaşadıklarını ve modern kent hayatını *Yeni Heloise (1761)* adlı eserinin kahramanı Saint-Preux'un ağzından:

"İnsanı içine çeken bu heyecanlı, çalkantılı hayat karşısında sarhoş olduğumu hissediyorum. Gözlerimin önünden geçip duran böylesine çok sayıda nesne başımı döndürüyor. Beni etkileyen tüm bu şeyler arasında yüreğimi saran bir tek şey bile yok. Yine de hepsi birden hislerimi sarsıyor; öyle ki ne olduğumu, neye ait olduğumu unutuyorum" şeklinde ifade etmiştir.

Kent ve "Yabancılaşma" arasındaki bağlantının kurulması bakımından ele alınan "Kamu", "Kamusal Alan", "Modernlik" kavramları ve günümüz modern kentlerindeki yaşantının tanımlanmasının ardından bu soyut kavramlar ile fiziksel olarak var olan "Kent" kavramı arasındaki ilişki "Kamusal Mekân" kavramı üzerinden kurulmuştur. Kamusal alan ve kamusal mekân kavramları arasındaki bağlantı Mitchell (2003) tarafından "*kamusal demokrasi, kamusal görünürlüğü gerektirir, kamusal görünürlük ise fiziksel kamusal mekânların olmasını gerektirir" olarak açıklanmıştır (Ünsal vd, 2017). Dolayısıyla Sanayi Devrimi (1760) ile teknolojik, Fransız Devrimi (1789) ile düşünsel temelleri atılan Modernleşme, birbirinden farklı görüşlere sahip insanların fikir ve düşüncelerini ifade edebildiği "Kamu/Modern Kamu/Kamusal Alan" kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Buna paralel olarak yaşanan tüm teknolojik, bilimsel ve ekonomik ilerlemeler kentleşmeyi hızlandırmıştır. Modernleşmenin getirdiği "Kamusallık" ve "Kentleşme" kavramları arasındaki bağlantı da "Kamusal Mekân" üzerinden ele alınmış, bu kavramlar arasındaki bağlantının kurulması "Yabancılaşma" kavramının "Kent/Kentli" üzerinden irdelenmesine olanak sağlamıştır.*

*"Kent" kavramı dünyanın farklı toplumlarında farklı kelimelerle ifade edilmesine rağmen ortak kök olarak "Uygarlık/Medeniyet" ile ilişkilendirilmiştir. L*atince kökenli dillerde kent için "Civilization/Yurttaşlık" kavramından türetilen "cité/citta/ciudad/civitas" kelimeleri (Bakçay, 2007), Arapça'da kent için "medeniyet" sözcüğünden türeyen "medine" kelimesi kullanılmış

(Topal, 2004), Orta Asya'da yaşayan İran Kavmi Soğdlar, büyük kentlerini "kend" olarak tanımlamışlardır ve bu sözcük Türkçe'ye "kent" olarak geçmiştir. Kent ile eş anlamlı kullanılan "şehir" kelimesi ise Farsça'dan, "vilayet" ve "il" sözcükleri ise Arapça'dan Türkçe'ye geçmiştir. "Uygarlık/Medeniyet" ile ilişkilendirilen kent ve kentlideki yabancılaşma durumu Richard Sennet (1943 - …) tarafından da irdelenmiştir. Sennett, kenti yabancılarla karşılaşmanın en mümkün yer olduğunu ve modern bireyin yabancı olandan korunmak amacıyla kendini sakladığını ifade etmiştir. "Başkalarına yabancıymış gibi davranmak" olarak tanımladığı bu durum için medeniyetin gerekliliği olarak insanların toplumsal kurallara uygun maskeler takmak zorunda olduğunu ve bu durumun zaman içinde insanı çevresinden soyutlayarak hem fiziki hem toplumsal çevresine karşı kayıtsız kalmaya ittiğini belirtmiştir (Sennett, 2013). Maske takma zorunluğu kent içinde yabancılaşmanın bireysel ve toplumsal boyutlarının izlerini göstermiştir. Kent ve kentli üzerinden ele alınan "Yabancılaşma" kavramı Sennet tarafından, kentlilerin diğerlerini "yabancı" olarak tanımladıkları ve o yabancıya kendilerini tanıtmak yerine toplumda kabul görmenin en mümkün olduğu maskeleri taktıkları biçiminde tanımlanmış ve *Kamusal İnsanın Çöküşü (2013)* adlı eserinde bunu:

"Medeniyet, insanları birbirinden korumakla beraber, birini diğerinin eşliğinden hoşnut bırakan etkinliktir. Maske takmak medeniyetin esasıdır. Maskeler, takanın gücü, hastalığı ve kişisel duygularına bağlı olmaksızın katıksız toplumsallaşabilmeye izin verirler… Fakat doğuştan gelen insan doğasına ilişkin hiçbir varsayım ya da inanca başvurulmasa bile, bundan bir buçuk asır önce ortaya çıkan kişilik kültürü nezakete aynı önemi ve önceliği verirdi." Şeklinde ifade etmiştir (Sennett, 2013).

"Yabancılaşma" kavramının ikinci kırılma noktası olarak kabul edilen Sanayi Devrimi (1760) yine kent ve kentleşmeyi dolayısıyla kentlinin yabancılaşmasını etkilemiştir. Modernleşme ile gelişen bilim ve teknoloji makineleşme ve Sanayi Devriminin temellerini atmış, Fransız Devrimi (1789) ise yönetme gücünün aristokrasinin elinden alınması, toprakların yeniden sahiplenilmesi ve yeni bir ekonomi toplumunun oluşmasını sağlamıştır. Bu dönemde ekonomik kazanç elde etmek isteyen kitlenin artması ve Sanayi Devrimi ile kitlesel üretimin başlaması insanlık tarihine de yön vermiştir. Söz konusu yeni ekonomik üretim sistemleri bireyi hem devlet hem dönüşen sosyal yapı karşısında yabancılaştırmış, kentte görülen bu durum yabancılaşmanın siyasi ve sosyal-kültürel boyutunu göstermiştir. Maddi olarak güçlenme beklentisi ve iş olanakları nedeniyle bu dönemde kentlere göçün başlaması beraberinde yoğun kentsel problemleri de getirmiştir. Özellikle 1800'lü yıllar kentli nüfusunda büyük artışlar olmasının yanında salgın hastalıklar, kıtlık ve zor yaşam şartları nedeniyle ölüm oranlarının da en çok arttığı dönem olmuştur. Bu dönemde kapitalizmin ekonomiyi yönlendirmesi ve sanayi koşullarında çalışmaya zorlanan işçilerin maruz kaldığı son derece olumsuz şartlar tartışılmaya başlanmıştır. Bu koşullar altında Karl Marx tarafından işçinin kendi ürettiğine ulaşamaması yani emeğine yabancılaşması konusu gündeme getirilmiştir (Parten, 2017). Marx işçinin kendi ürettiği ürüne uzaklaşmasının aynı zamanda onları çevrelerine, içinde bulunmaya

zorlandıkları ekonomik sisteme ve diğer insanlara karşı kayıtsız hale getirdiğini El yazmaları (1844) adlı eserinde:

"Yabancılaşmış emek" insanın türsel varlığını manevi varlığı dışında bireysel varoluşun aracına çevirir. İnsanın kendi emeğinin ürününe yabancılaşmasıyla manevi varlığından da uzaklaşması dolaylı olarak insanın insana yabancılaşması sonucunu getirir. İnsan nasıl kendisi ile karşı karşıya kalıyorsa öteki insanla da karşı karşıya gelmekte; kendi emeğinin ürününe duyduğu uzaklık öteki insan, öteki insanın emeği, emeğinin nesnesi için de geçerli olmaktadır. Aslında insanın kendi türsel varlığına yabancılaşması bir insanın öbürüne ve her ikisinin de kendi öz doğasına yabancılaştığı anlamına gelir" şeklinde ifade etmiştir (Marx, 2011).

Sanayi Devrimi etkileri ile kentte yaşanan mekânsal dönüşüm, kent merkezlerinde kurulan sanayi bölgeleri ve bu bölgelerin çektiği göçmen nüfus, sağlıksız yaşam ortamı, kirlilik, yetersiz konut gibi kentsel problemlere neden olmuştur. Kırdan kente göç eden ve alıştığı yeri bırakarak yabancısı olduğu ortamda zor koşullar altında yaşamak zorunda kalan insan kendini "yabancı" hissederken bu problemlere çözüm olması amacıyla yapılan kentsel düzenleme ve dönüşümler modern insan için zor da olsa alıştığı kentte yeniden yabancılaşma sürecini başlatmıştır (Özer, 2016). Kentteki dönüşümlerin neden olduğu mekânsal yabancılaşma iki yönlü olarak ele alınmış ve hem insanın kendini bulunduğu yere ait hissedememesi hem de mekânsal değişimin doğrudan toplumsal değişime neden olacağı, dolayısıyla değişimin mekânı, bireyi ve toplumu eş zamanlı olarak dönüştürdüğü Ünaldı (2011) tarafından ifade edilmiştir. Bu durum yabancılaşmanın kent içindeki mekânsal boyutunu göstermektedir. Buradan hareketle, kentsel düzenlemeler için yapılan çalışmaların kentte mevcut olan yabancılaşma durumuna ilişkin olumlu ya da olumsuz birçok etkiyi üretebilme potansiyelini de taşımakta olduğunu söylemek olanaklıdır.

"Yabancılaşma" kavramı için üçüncü kırılma noktası olan Kapitalist Ekonomik Düzen, kent ve kentlinin kendiyle olan ilişkisini etkilemiştir. Kent, Keleş tarafından "toplumsal bakımdan benzerlik göstermeyen bireylerin oluşturduğu, iş bölümü ve uzmanlaşmanın gelişmiş olduğu yoğun nüfuslu ve mekânda süreklilik gösteren yerleşimler" olarak tanımlanmıştır (Keleş, 1996). Kentin bu tanımı özellikle modern döneme, sanayi devrimi ile yaşanan kentleşme ve kapitalist koşulların daha da arttırdığı iş bölümü, uzmanlaşma gibi nitelikleri öne çıkarması nedeniyle önem taşımaktadır. Çünkü Sanayi Devrimi ile kentlerde yeni mekânsal düzenleme ihtiyaçları ortaya çıkmıştır. Sanayileşmenin getirdiği problemlere çözüm olarak sağlıklılaştırma adı altında yıkıp yeniden yapma şeklinde dönüşümler yapılmış, nüfus artışına paralel olarak konut ihtiyacını karşılamak için çok katlı binalar inşa edilmiş, kent içinde geniş bulvarlar açılmış, devletin ve daha önemlisi sistemin ekonomi ağırlıklı gücünü vurgulamak için yüksek maliyetli ve lüksü ifade eden kamu yatırımları yapılmıştır (Parten, 2017). Kentin ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan bu yatırımlar fiziksel iyileşmeyi sağlarken bir taraftan da sosyal çözünmeye neden olmuştur. Örneğin uygulanan kentsel dönüşüm projeleri insanların alıştıkları yerleri yitirmelerine ve mekâna yabancılaşmalarına neden olmuştur. Özellikle Paris gibi radikal fiziksel değişimlerin yaşandığı kentlerde yapılan çok katlı binalarda bir arada yaşayan farklı sosyal sınıflar arasındaki mekânsal yakınlığa rağmen artan sosyal uzaklaşmaya, geniş bulvarların kentin ekonomik olarak güçlü ve

güçsüz kesimleri arasında sınır oluşturmasına, lüksün kentsel alanda kamu yatırımlarıyla görünür hale gelmesinin toplumun bu lüks kullanımlara ulaşamayacak kesimi ile diğer kesimi arasındaki uzaklaşmaya neden olmuştur. Kapitalizmle birlikte önce üreticinin ürettiğine daha sonra kendine yabancılaşması ve bu durumun kentte somut olarak da görünür hale gelmesi yabancılaşmanın ekonomik boyutunu da göstermiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDIRME

"Yabancılaşma" olgusu ve kavramı görüldüğü üzere ilk medeniyetler ile ortaya çıkmasına rağmen günümüzde de şiddeti artarak tartışılmaya devam eden bir konudur. Çalışmada dile getirildiği gibi "Yabancılaşma" kavramının tanımı, kapsamı ve ele alınış biçimleri yaşanılan dönemin şartlarına göre değişiklik göstermiştir. Günümüze kadar geçen süreç içinde "Yabancılaşma" tartışmalarının seyrini değiştiren üç önemli kırılma noktası yaşanmış, bu kırılma noktalarıyla birlikte tanımı değişen kavram zaman içinde farklı disiplinlerin de çalışma konusu haline gelmiş ve böylece kapsamı da genişlemiştir. Genişlemeyle birlikte çok yönlü olarak değerlendirilebilecek, farklı boyutlarıyla incelenmeye başlanmıştır.

Kavramın hem tarihi süreç içinde geçirdiği kırılma noktalarının etkilerini hem de güncel tartışmalarda yer verilen tüm boyutlarının izlerini ise asıl ilgi alanımız olan günümüz kentlerinde sürmek olanaklıdır. Kent, sıklıkla *"farklı bireylerin bir arada olduğu ekonomik iş bölümü ve uzmanlaşmanın olduğu mekânsal süreklilik gösteren yerleşim yeri"* olarak tanımlanmaktadır. Bir başka deyişle kent, birbirine yabancı bireylerden oluşan bir toplumun aynı mekânda, aynı sosyal düzen, aynı siyasal yapı ve aynı ekonomik sistem içinde bir arada yaşadığı yer olarak anlaşılmaktadır. Bu nedenle Kent "Yabancılaşma" kavramının hem tarihi süreç içinde değişerek günümüze ulaşan tanım ve kapsamının hem de bu kapsam içinde ayrı ayrı ele alınan tüm boyutlarının net bir biçimde görülebileceği bir örneklem alanıdır.

Kentler ve yabancılık ilişkisinin ilk örneği bir bakıma birinci kırılma noktası olarak kabul edilen "Büyük İskender'in Doğu Seferleri" ile görece homojen toplumların kendinden çok farklı kültürlerle, "Yabancı" olanla karşılaşmış olmasına dek uzanmaktadır. Günümüz kentleri için bu durumu Richard Sennett *"kent yabancı ile karşılaşmanın en mümkün olduğu yerdir"* diyerek belirtmiş ve insanların kendinden farklı olana karşı kendini kabul ettirmek için maskeler takmakta olduğunu, maskelerin zaman içinde insanı kendinden ve çevresinden uzaklaştırdığını ifade etmiştir. Bu durum "Yabancılaşma" kavramının bireysel ve toplumsal boyutları için de örnek oluşturmaktadır. İkinci kırılma noktası olarak kabul edilen "Sanayi Devrimi" ile modernleşmeye bağlı olarak kentleşme de hızlanmış ve sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan kentsel problemlere genellikle yıkıp yeniden yapmak şekilde uygulanan mekânsal düzenlemelerle çözüm aranmaya başlanmıştır. Yapılaşma ve insan nüfusu artarken maddi değerin yükselişi karşısında insani değerler göz ardı edilmiştir. Bu durum, modern sürecin öncüllerinden biri olan ve insani değerleri "eşitlik, özgürlük, adalet" kavramlarıyla vurgulayan Fransız Devrimi ile "kamu" kavramı ortaya çıkmış olmasına rağmen yaşanmıştır. Marshall

Berman kamusallık durumunu, günümüz kentleri için "Modern Kamu" olarak ifade etmiş ve modernleşmenin pek çok imkân sağlarken aynı zamanda sahip olduğumuz her şeyi silip yok ettiğini de vurgulamıştır. Bu vurgu özellikle "Yabancılaşma" kavramının sosyal-kültürel ve mekânsal boyutlarına dikkat çekmektedir. Üçüncü kırılma noktası olarak kabul edilen ve sanayileşme ile modernleşmeden beslenen "Kapitalizm", günümüz kent tanımında da var olan ekonomik iş bölümü ve uzmanlaşmanın ekonomik ve bürokratik sistemlerinin devamını sağlarken insan ilişkilerini koparmaya başlamıştır. Günümüz tartışmalarında bu durum, birlikte yaşamalarına rağmen birbirlerinden habersiz olan toplumsallık biçiminde belirmektedir. Bu ise "Yabancılaşma" kavramının ekonomik, siyasi boyutları yanında toplumsal boyutunun varlığını da göstermektedir.

Kavram kentler üzerinden ele alındığında kent için yapılan veya yapılması düşünülen tüm müdahalelerin yalnızca mekânsal değişime neden olmadığı aynı zamanda toplumu da değiştirdiği görülmüştür. Günümüzde hedeflenen kentsel planlama ve tasarım çalışmalarının katılımcı süreç içinde yürütülmesine ek olarak, alınan her kararın sosyal yapıdaki olası etkileri de göz önüne alınmalıdır. Alınan kararlar "Yabancılaşma" problemini arttırma potansiyeli taşıdığı gibi bu problem için çözüm sunma olanağı taşımaları bakımından da değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

Bakçay E, 2007. *İstanbul'da 1960 sonrası gerçekleştirilen uygulamalar özelinde plastik sanatların kent mekanıyla ilişkisi,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.

Berman M, 2004. *Katı olan her şey buharlaşıyor. Modernite deneyimi* (2. Basım). (Ü. Altuğ ve B. Peker, Çev.), İstanbul: İletişim Yayınevi, (Türkçe ilk basım 1994).

Bilgiç E, 2019. *Kantçı Töz-İlinek Kategorisinden Hegelci Yabancılaşma Kavramına, Unutulan Bağlantı: Fichte'de Bilincin Yabancılaşması*, Dört Öge, 15, 123-139.

Cevizci A, 2009. *Felsefe Tarihi,* Say Yayınları, İstanbul.

Çelebi V, İnal, A, 2019. *J.G. Fichte, J.P. Satre ve E. Levinas'da Ben ve Ben-Olmayan/Öteki İlişkisi Bağlamında Diyalektik Süreç*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12 (65), 600-610.

Ekinci E, 2018. *Kentten Küresele; Yabancının Kenti*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ergil D, 1978. *Yabancılaşma Kuramına İlk Katkılar*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 33 (3), 93-108.

Gökberk M, 1993. *Felsefe Tarihi,* Remzi Kitabevi, Ankara.

Gökdaş Ö, 2020. *Erhan Bener'in Yalnızlar Adlı Eseri İle Heinrich Böll'ün Palyaça Adlı Eserinin Yabancılaşma Bağlamında Karşılaştırılması*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul:Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Keleş R, 1996. *Kentleşme Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara,

Kırman T, Atak H, 2020. *Yabancılaşma: Kavramsal ve Kuramsal Bir Değerlendirme*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (2), 279-295

Kiraz S, 2011. *Yabancılaşma Sorunu ve Hegel*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Marx K, 2011. *1844 El Yazmaları* (. Basım) (K. Somer, Çev.) Ankara: Sol Yayınları. (Türkçe ilk basım 1976).

Nizam T, 2019. *Nietzsche'nin Felsefesinde Yabancılaşma*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi.

Ofluoğlu G, Büyükyılmaz O, 2008. *Yabancılaşmanın Teorik Gelişimi ve Tarihsel Süreç İçinde Farklı Alanlarda Görünümleri,* Kamu-İş Dergisi, 10 (1), 113-144.

Olgun (Biçer) H, 2017. *Jürgen Habermas, Hannah Arendt ve Richard sennett'in kamusal alan yaklaşımları*, Sosyolojik Düşün, 2(1), 45-54

Osmanoğlu Ö, 2016. *Hegel'den Marcuse'ye Yabancılaşma Olgusu,* Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 0 (3), 65-92.

Özer G, 2016. *Modern Kentte Yabancılaşma: 19. Yüzyıl Paris'i ve 21. Yüzyıl İstanbul'undan Deneysel Kesitler*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Parten A, 2017. *Kent ve Sessizlik*, İstanbul Aydın Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, 3 (5), 1-12

Seeman M, 1959. *Yabancılaşmanın Anlamı üzerine. Amerikan Sosyolojik İncelemesi*, 24, 783-791

Sennett R, 2013. *Kamusal İnsanın Çöküşü* (4. Basım). (S. Durak ve A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Türkçe ilk basım 1996).

Şenverdi E, 2019. *Oğuz Atay'ın Tutunamayanlar Romanında Yabancılaşma*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tolan B, 1980. *Çağdaş Toplum Bunalımı Anomi ve Yabancılaşma*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Ankara.

Tolan B, 1996. *Toplum Bilimine Giriş*, 4. Baskı, Adım Yayıncılık, Ankara.

Topal AK, 2004. *Kavramsal olarak kent nedir ve Türkiye'de kent neresidir?,* Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6 (1), 276-294

Ünaldı H, 2011. *Türk Romanı ve Yabancılaşma: Bir Edebiyat Sosyolojisi Denemesi,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünsal F, Firidin Özgür E, Görgün TM, 2017. *Kamusal alan ve kamusal mekân perspektifinden kentleşme ve planlama*, F. Ünsal, E. Firidin Özgür, T.M. Görgün (Ed), Bir kenti anlamak: Sinop yaz atölyesi içinde 81-93, İstanbul, Boğaziçin Üniversitesi Yayınları

Yeşil A, 2018. *Yabancılaşma ve Sosyal Medyanın Toplumsal Yabancılaşmaya Etkisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.